

16.1.2017

EOAK/4397/2016

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

TARKASTUS: MIKKELIN VANKILA

Pöytäkirja ilman liitteitä

Tarkastuskohde	Mikkelin vankila
Tarkastusajankohta	2.–3.11.2016
Tarkastuksen suorittajat	Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja Oikeusasiamiehensihteeri Elina Castrén Oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia Tarkastaja Reima Laakso
Osallistujat tarkastuskohteesta	IPRA:n aluejohtaja - - - (videoyhteyden välityksellä) Vankilan johtaja - - - Apulaisjohtaja - - - Rikosseuraamusesimies - - - Rikosseuraamusesimies - - -

1

Ennakoaineisto ja tarkastuksen kohdentaminen

Tarkastusta varten vankila toimitti pyydetyksi vankilan järjestyssäännön, osastojen päiväjärjestykset, tulo-oppaan, työjärjestyksen sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen (IPRA) toiminta- ja kehittämissuunnitelman Mikkelin vankilalle vuodelle.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen (IPRA) aluekeskus (IPRA/Alke) toimitti aluejohtajan viimeksi vahvistaman vankilan järjestyssäännön.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö toimitti Mikkelin vankilan tarkastuksesta 15.7.2016 tekemänsä tarkastuskertomuksen (2/043/2016).

Eduskunnan oikeusasiamies toimii YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OP-CAT) tarkoittamana kansallisena valvontaelimenä. Pääpaino kansallisen valvontaelimen tehtävässä on ennaltaehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viiranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden kohtelua ja oloja.

Tarkastuksella oli päätetty kiinnittää huomiota vankilan vanhan puolen tilojen asianmukaisuuteen perusparannushankkeen jälkeen sekä vankeja koskevien säännösten huomioimiseen lisärakennus- ja vanhan puolen perusparannushankkeen yhteydessä.

Tarkastuksella oli päätetty kiinnittää myös huomiota ulkomaalaisten suomen kieltä osaamattomien vankien kohteluun. Tämän johdosta tarkastukselle osallistui tulkki ja sen lisäksi käytettiin puhelintulkkausta.

Apulaisoikeusasiamies Pajuoja piti tarkastuksen aikana 3.11.2016 medialle tiedotustilaisuuden.

Pöytäkirjaluonnos lähetettiin 23.11.2016 IPRA/Aiken aluejohtajalle ja Mikkelin vankilan johtajalle vastineelle ja heille varattiin mahdollisuus antaa siihen kommentteja viimeistään 5.1.2017. Saadut vastineet ovat pöytäkirjan liitteenä. Pöytäkirjassa on huomioitu vankilassa ja aluekeskuksessa tarkastuksen jälkeen tähän mennessä tehtyjä muutos- ja korjaustoimenpiteitä. Tehdyt toimenpiteet on merkitty kursiivilla.

2

Yleistä tarkastuksen kohteesta

Mikkelin vankilan vankipaikkaluku on 116 ja kaikki paikat ovat miesvangeille. Vankilaan sijoitetaan vankeusvankeja ja tutkintavankeja. Tarkastusajankohtana 2.11.2016 vankeja oli yhteensä 110, joista vankeusvankeja oli 65, sakkovankeja 3 ja tutkintavankeja 42. Vangeista ulkomaalaisia oli 23. Alaikäisiä ei ollut yhtään.

Vankilassa ei ole erillisiä tutkintavankiosastoja, vaan samoille osastoille on sijoitettuna sekä vankeus- että tutkintavankeja. Vankilan käyttöaste on peruskorjauksen jälkeen ollut noin 100%.

Tarkastuksen aikana yhtään vankia ei ollut suorittamassa yksinäisyysrangaistusta tai turvaimenpiteiden kohteena.

Vankilan vanha puoli on otettu perusparannuksen jälkeen uudelleen käyttöön lokakuussa 2015 ja vankilan lisärakennus on valmistunut maaliskuussa 2012.

3

Vankien kanssa käydyt keskustelut

Vankilaa oli pyydetty ennakolta laittamaan vankien nähtäville tiedote keskustelumahdollisuudesta tarkastajien kanssa.

Tarkastuksen aikana vankivastaanotolla keskusteltiin 11 vangin kanssa.

Tarkastuksella keskusteltiin lisäksi neljän ulkomaalaisen vangin kanssa, jotka eivät osanneet puhua suomea tai englantia. Keskustelujen tarkoituksena oli selvittää, onko heille vankilassa kerrottu heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan ja olivatko nämä käytännössä toteutuneet sekä henkilökunnan ja muiden vankien käyttäytymistä heitä kohtaan. Asiasta tarkemmin kohdassa 8.23.

Tarkastuksella käytiin haastattelemassa tutkintavankia, joka oli ollut pakkokeinolain perusteella erillään pidettävä matkaselliosastolla toukokuusta 2016 lähtien. Tarkastajat keskustelivat myös vankien kanssa osastolla L 2-1 ja maakerrassa (osastot E 1-3 ja E 1-4).

Keskusteluista on laadittu erilliset muistiot. Keskustelut olivat luottamuksellisia ja niistä laaditut muistiot ovat salassa pidettäviä muun muassa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella. Joitain vankien keskusteluissa ottamia aiheita käsitellään kuitenkin jäljempänä. Näissä tapauksissa vanki oli antanut luvan ottaa asian esille.

Tarkastuksen aikana jätettiin neljä.

4

Henkilökunnan edustajien sekä eräiden muiden virkamiesten tapaaminen

AOA keskusteli henkilöstön edustajien ja erityishenkilöstön kanssa. Keskusteluista on laadittu erilliset muistiot. Keskustelut ovat luottamuksellisia ja niistä laaditut muistiot ovat salassa pidettäviä muun muassa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella.

5

Vankilan tilat ja niihin tutustuminen

Asuintilat sijaitsevat vanhan puolen rakennuksessa neljässä kerroksessa ja vankipaikkoja yhteensä 56. Yhden hengen sellejä on 48, kahden hengen sellejä on 2 ja yksi neljän hengen selli. Kaikissa selleissä on wc-tilat, mutta suihkutilat ovat osaston yhteiset. Osastoilla on myös oma sauna. Yhdellä kerroksella on tupakkakopit, muilla vangit tupakoivat selleissä. Osastoilla on avarat yhteiset tilat osastokeittiöineen.

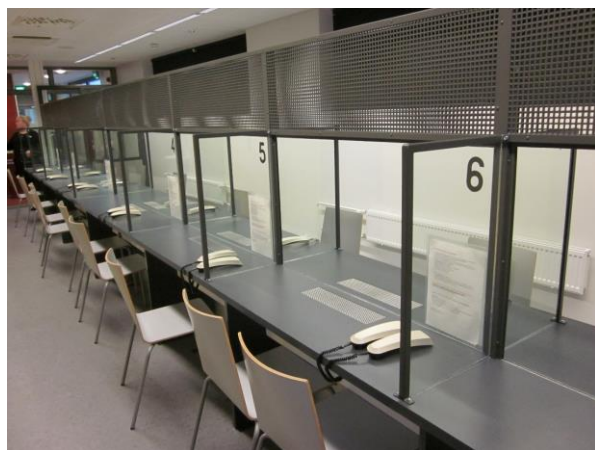
Lisärakennuksessa on asuinsellejä kahdessa kerroksessa ja vankipaikkoja on yhteensä 60. Selleistä yhden hengen sellejä on 21, kahden hengen sellejä 18 ja kolmen hengen sellejä on yksi. Kaikissa selleissä on wc-suihku. Osastojen yhteistilat ovat pienemmät kuin vanhan puolen osastoilla. Vangit syövät sellissään tai osaston yhteisissä tiloissa siten kuin itse päättävät. Lisärakennuksessa on myös matkaselliosasto, jossa on kahden hengen sellejä viisi, neljän hengen sellejä yksi ja viiden hengen sellejä kaksi.

Selleissä ei ollut lukuvaloja ja vanhan puolen selleissä oli huteran tuntuisia muovijakkaroita. Sellien säilytystilat vaikuttivat pieniltä.

Eristysoastolla on neljä eristysseleä, joista kolmea voidaan käyttää tarkkailussa ja yksi on eristämistarkkailua varten. Yhdessä tarkkailuselleistä oli iso peililasi, jonka toiselta puolelta on mahdollista tarkkailla vankia hänen huomaamattaan.

Eristysseleissä pannaan täytäntöön yksinäisyysrangaistukset. Sellejä käytetään myös silloin, kun vankia pidetään erillään järjestysrikkomuksen selvittämistä varten. Tilat ovat erittäin karut ja epäsiistit, eikä niissä ei ole mitään kalusteita. Tiloista tehdyistä huomioista tarkemmin kohdassa 8.18. Eristysoastolla on **virtsanäytteenotto-tila**, joka on erotettu peililasilla valvontatilasta. Tilat vaikuttivat erittäin toimivilta. Vankien annetaan käyttää kylpytakkia näytettä antaessaan.

Tapaamistiloja ovat valvotut tapaamistilat, erityisvalvotut tapaamistilat, valvomattomat tapaamistilat (perhetapaamistila) ja asiamiehen tapaamistilat. Lisäksi tapaamistilojen yhteydessä on poliisin kuulusteluhuone. Tapaamistiloihin kuljetaan erillään vankien kulkureiteistä.

Valvottu tapaamistila

Valvotut tapaamistilat ovat asianmukaiset. Valvomaton tapaamistila on varsin pieni ja sieltä puuttui mm. sänky. Vankilassa ei ole lainkaan erillisiä lapsitapaamistiloja, vaan valvotut lapsen tapaamisen järjestetään valvomattomassa tapaamistilassa. Asiamiehen tapaamistilassa on kameravalvonta. Tapaamistiloista tehdyistä huomioista tarkemmin kohdissa 8.11 ja 8.12.

Kirjasto on erittäin vaatimaton ja pienessä tilassa, johon ei saamaan aikaan mahdu kuin muutama henkilö. Kirjastosta tehdyistä huomioista tarkemmin kohdassa 8.15. Vankilasta puuttuu **omat tilat uskonnonharjoitukseen** ja hengellisiä tilaisuuksia järjestetään vankilan muissa tiloissa. Asiasta tehdyistä huomioista tarkemmin kohdassa 8.16.

Laitosmyymälä vaikutti tavalliselta valintamyymälältä. Vangit käyvät itse keräämässä ostoskoriin tavarat hyllyiltä ja maksavat kassalle. Huomioista tarkemmin kohdassa 8.17.

Liikuntatilana on liikuntasali ja pieni kuntoiluhuone, jossa on yksi kuntopyörä ja soutulaite. Liikuntasali on asianmukainen. Vankilasta puuttuu kokonaan vankien kuntosali. Liikuntatiloista tehdyistä huomioista tarkemmin kohdassa 8.14.

Ulkoilutiloja on neljä, kaksi lisärakennuksen uudella puolella kooltaan 239 neliötä ja 164 neliötä ja kaksi vanhalla puolella kooltaan 275 neliötä ja 231 neliötä. Vankilan vieressä olevista asuintaloista näkyy uuden puolen molempiin ulkoilutiloihin. Vanhan puolen ulkoilupihat ovat vähäisessä käytössä ja valtaosa vangeista ulkoilee uuden puolen betonipohjaisissa ulkoilutiloissa. Ulkoilutiloissa ei ole sadekatoja. Ulkoilutiloissa on kehon omalla painolla toimiva monitoimikuntoilulaite.

Uuden puolen
itäpuolen ulkoilupiha

Erillään pidettäviä varten on oma ulkoilutilansa lisärakennuksessa. Ulkoilutila on kooltaan noin 40 neliötä. Tila on kuin kerrostalon yksiö, jonka yksi seinä on osittain poistettu ja korvattu se kaltereilla. Tila on erittäin karu, eikä siellä ole varusteita kuten penkkejä tai kuntoilulaitteita. Liikuntatiloista tehdyistä huomioista tarkemmin kohdassa 8.13.

Vanhan puolen
läntinen ulkoilupiha

6

Asiakirjojen tarkistus

Tarkastuksella käytiin läpi vankilan 10 viimeisen kurinpitokäsittelyn asiakirjat ja niistä tehdyt oikaisuvaatimukset. Asiakirjoista tehdyistä huomioista on kohdassa 8.22.

Järjestyssäännöstä tehdyistä huomioista on kohdissa 8.3 ja 8.11. Tulo-oppaasta tehdyistä huomioista on kohdissa 8.3 ja 8.11. Työjärjestyksestä tehdyistä huomioista on kohdissa 8.4, 8.5 ja 8.11.

7

Loppukeskustelu ja vankien keskusteluissa esiin ottamat asiat

AOA kertoi pitäneensä opiskelun järjestelyitä toimivina ja kiinnitti huomiota sähköisen viestinnän kehittämiseen suljetuissa vankiloissa. AOA kiinnitti vakavaa huomiota tarkastuksella huomioituihin vakaviin puutteisiin vankeuslain ja muiden säännösten noudattamisessa.

Loppukeskustelussa otettiin esille seuraavia asioita.

- Tutkintavankien sijoittaminen samalle osastolle vankeusvankien kanssa.
- Järjestyssäännössä on asioita, joista ei voi antaa määräyksiä järjestyssäännössä, vahvistamattoman järjestyssäännön käyttäminen ja sen eroavaisuudet vahvistettuun järjestyssääntöön.
- Monissa asioissa ei tehdä asianmukaisia päätöksiä eikä anneta muutoksenhakuohjausta.
- Vankien saatavilla ei ole heitä koskevia säännöksiä.
- Saapuville vangeille ei tiedoteta vankilan oloista eikä heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.
- Tutkintavangille ei annettu asianmukaista mahdollisuutta valmistautua oikeudenkäyntiin.
- Vastaanoton toiminta tavaroiden antamisessa vangeille.
- Pelikonsoleita ja lukuvaloja ei anneta vangeille haltuun.
- Tapaamisten yhteydessä ei vastaanoteta tapaajan tuomia tavaroita.
- Valvomattomien tapaamisten määrä on vähäinen suhteessa laitoksen vankimaaraan. Myös laitoksessa valvomattomiin tapaamisiin varattujen ajankohtien määrä on vähäinen.
- Lapsitapaamisia ei ole myönnetty lainkaan.
- Asiamiehen tapaamistilassa on kameravalvonta.
- Vankien käytössä ei ole kuntosalia, vanhan puolen isompien ulkoilutilojen käyttö on vähäistä ja vankien liikuntamahdollisuudet ovat muutenkin huonot.
- Ulkoilutilat eivät ole suunnitteluohjeiden mukaiset, erillään ulkoilevien ulkoilutila ei ole sopiva vankien ulkoilutilaksi.
- Eristyssellien tilat olivat erittäin karut ja tarkastushetkellä epäsiistit.
- Poistumislupakäytäntö on selvästi tiukempi kuin muissa vankiloissa.
- Asenneilmapiiri vankeja kohtaan vaikuttaa kovalta.

Vangit olivat keskusteluissa nostaneet esille muun muassa seuraavia muita aiheita, joista osa otettiin esille loppukeskustelussa.

- Vankien kertoman mukaan vartijoiden käytös käskevää, halveksivaa ja kiusaavaa, vankilassa on kuritushuonetunnelma.
- Asiointilomakkeisiin ei vastata tai jos vastataan, vastaukset ovat epäasiallisia ja vastaukset päättyvät huutomerkkiin.
- Vangit eivät uskalla arvostella vankilan toimintaa, koska pelkäävät seuraamuksia.
- Vankilassa on omia, muista vankiloista eroavia käytäntöjä ja toimintatapoja.
- Vangeille ei kerrota vankilan toiminnoista ja säännöistä vankilaan saavuttaessa.
- Valvomattomia tapaamisia on liian vähän ja niihin on 1 ½ kuukauden jono. Jos tapaaminen peruutetaan, niin niitä ei kuitenkaan jaeta uudelleen.
- Kirjastoon pääsyä joutuu odottamaan 3 viikkoa.
- Kaksi vankia kertoi, että heidän poistumislupa-anomukset oli palautettu heille käsittelemättöminä.
- Vangille lähetetyt lapsen ristiäisistä otettujen valokuvien haltuun antamisen evättiin paloturvallisuuden perusteella, herätyskelloa ei saanut haltuun, vaikka sellainen pitäisi saada vankilan hallussapito-ohjeen mukaan.

- Ruuan antaminen vangille sellioven luukusta koettiin halventavana.
- PKL:n perusteella kaikista muista erillään pidettävä vanki kertoi ulkoilleensa viimeksi 21.5.2016, koska erillään pidettävien ulkoilutila on niin huono, että mieluummin hän kävelee sellissä. Vangin mukaan hän ei ollut saanut soittaa poliisille tehdäkseen rikosilmoituksen.
- Uuden puolen sellejä pidettiin vetoisina ja ajoittain kylminä.

8

Tarkastushavainnot ja kannanotot

8.1

Tutkintavankien osastolle sijoittaminen

Mikkelin vankilan vangeista 42 eli lähes 40 % oli tutkintavankeja. Vankilassa ei ole yhtään tutkintavangeille tarkoitettua osastoa, vaan kaikille osastoille on sijoitettuna sekä vankeus- että tutkintavankeja. Vankilan mukaan kaikilta tutkintavangeilta otetaan heidän saapuessaan tutkintavankeuslain (TVL) 3 luvun 1 §:n mukainen kirjallinen sitoumus siitä, että he suostuvat asumaan vankeusvankien kanssa samalla osastolla toimintoihin osallistumista varten. Tutkintavangilta otetaan samalla suostumus myös siitä, että muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottaessaan hän suostuu asumaan samalla osastolla vankeusvankien kanssa. Vankilan mukaan yksikään vanki ei ole kieltäytynyt suostumuksen antamisesta. Sijoittamisesta päättävän rikosseuraamusesimiehen mukaan vankia osastolle sijoitettaessa ei kiinnitetä huomiota siihen, onko hän tutkintavanki vai vankeusvanki.

Tutkintavangin sijoittamisesta vankilassa säädetään tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:ssä. Sen mukaan

Tutkintavanki on sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit. Erilleen sijoittamisesta voidaan kuitenkin poiketa, jos tutkintavanki toimintoihin osallistumista varten sitä pyytää taikka jos poikkeaminen on välttämätöntä vankien, tutkintavankien tai henkilökunnan turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi tai se on muutoin tilapäisesti tarpeen vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi poikkeuksellisessa tilanteessa. Tutkintavanki voidaan omasta pyynnöstään sijoittaa asumaan myös 2 a §:ssä tarkoitetulle sopimusosastolle. Muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottava tutkintavanki saadaan tutkintavangin suostumuksella sijoittaa samalle osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit, jolle sijoittaminen vaarana tutkintavankeuden tarkoitusta.

Yhdistyneiden Kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (ns. KP-sopimus) 10 artiklan 2 a kohdan mukaan syytetyt henkilöt on poikkeuksellisia oloja lukuun ottamatta pidettävä erillään tuomituista henkilöistä ja heidän kohTELUSSAAN on otettava huomioon heidän asemansa tuomitsematta olevina henkilöinä. Sopimus on voimassa laintasoisenä säännöksenä.

Tutkintavangin toimintaan osallistumisesta säädetään tutkintavankeuslain 4 luvun 1 §:ssä. Sen mukaan

Tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Jos tutkintavanki haluaa osallistua toimintaan, siihen on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.

Tutkintavangit on lähtökohtaisesti sijoitettava erilleen vankeusvangeista. Tutkintavanki voidaan siten vain laissa säädettyjen edellytysten täytyessä sijoittaa samalle osastolle vankeusvankien kanssa. Tutkintavangille on selvitettävä hänen oikeutensa ennen suostumuksensa tai pyyntönsä ottamista. Tutkintavangeilta ei siten voida heidän vankilaan saapuessaan ottaa ruutiininomaisesti suostumusta siitä, että he suostuvat asumaan samalla osastolla vankeusvankien kanssa toimintoihin osallistumista varten.

Tutkintavankia ei voida näin ollen sijoittaa samalle osastolle vankeusvankien kanssa pelkäämään vain hänen suostumuksellaan, vaan sijoittamisen pitää liittyä vangin omaan pyyntöön saada osallistua toimintoihin. Tutkintavanki ei voi siten antaa toimintoihin osallistumista koskevaa pyyntöä ennen kuin hän tietää mihin toimintoihin hänen pyyntönsä kohdistuu. Vankilassa on osastoja, joilla ei osallistuta toimintoihin ja joihin on sijoitettu vankeusvankeja ja tutkintavankeja. Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksen mukaan helmikuun aikana 2016 keskimäärin 43 % vankilan vangeista osallistui toimintoihin arkipäivisin. Tätä taustaa vasten ei ole mahdollista, että kaikki tutkintavangit olisivat nimenomaan pyytäneet muuta sijoitusta toimintoihin osallistumista varten tai sijoittamiseen olisi muu laissa edellytetty peruste.

Rikosseuraamuslaitoksen maaliskuussa 2016 tekemällä tarkastuksella kiinnitettiin huomiota siihen, että vankeusvankeja ja tutkintavankeja ei sijoiteta eri osastoille, vaan kaikki osastot ovat sekaosastoja. Hankesuunnitelman mukaan vankilassa on erilliset osastot tutkintavankeja ja vankeusvankeja varten. Tarkastusraportissa katsottiin, että vankilan olisi syytä harkita uudelleen osastojakoa niin, että ainakin osa tutkintavangeista voidaan sijoittaa omalle osastolle.

Apulaisoikeusasiamies (AOA) Pajuoja ei pidä tilannetta hyväksyttävänä. Tutkintavankien sijoittaminen erilleen on lainsäädännön ja myös kansainvälisten suositusten selvä lähtökohta, jonka perustana on syyttömyysolettama. Laillisuusvalvonnan näkökulmasta lakia tulee tältäkin osin noudattaa. Asia ei ole ratkaistavissa ainoastaan yksittäisten vankien osastosijoituksia muuttamalla, vaan asian ratkaiseminen edellyttää suurempaa muutosta vankilan toimintatapaan vankien asuttamisessa ja toimintojen järjestämisessä. AOA katsoi, että on syytä varautua myös jo siihen, että vankilaan sijoitettavien tutkintavankien määrä tulee nousemaan, mikäli tutkintavankien säilytysaikaa poliisin säilytystiloissa tullaan suunnitellusti lyhentämään.

AOA viittaa vielä 10.4.2012 asiassa dnro 377/4/12 todettuun. Tapauksessa oli kyse siitä, että tutkintavangeille annettu mahdollisuus päästä vankeusvankien kanssa työosastolle ei oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan kuitenkaan voinut oikeuttaa tutkintavankiosaston hyvin suljettuja olosuhteita. Asiassa todettiin seuraavaa.

”Osastolle C-5 sijoitetuilla tutkintavangeilla on edellä kerrotusti mahdollisuus halutessaan osallistua toimintaan. Tältä osin Riihimäen vankila on noudattanut hyvin tutkintavankeuslakiin sisältyvää ajatusta tarjota tutkintavangeille toimintaa.

Tutkintavangeilla ei syyttömyysolettamaan perustuen ole velvollisuutta osallistua työ- tai vastaavaan toimintaan. Samasta syystä heillä on oikeus olla työskentelemättä, majoittumatta tai muutoinkaan viettämättä aikaa yhdessä vankeusvankien kanssa. Jos tutkintavanki haluaa olla erillään vankeusvangeista, tämän syyttömyysolettamaan perustuvan oikeuden käyttämisen seurauksena ei saa olla se, että hänen olosuhteensa ovat C-5 osaston kaltaiset. Näin ollen tutkintavankien mahdollisuus toimintaan ja asumiseen vankeus- vankiosastolla ei voi oikeuttaa sitä, että tähän haluttomilla tutkintavangeilla ei käytännössä ole juuri lainkaan sellin ulkopuolista aikaa tai vapaa- ajantoimintaa. Mahdollisuus sellin ulkopuolisiin toimintoihin ei voi edellyttää sitä, että tutkintavanki luopuu syyttömyysolettamaan perustuvista oikeuksistaan.”

Mikkelin vankilan vastineen mukaan tammikuussa 2017 on viisi osastoa muutettu tutkintavankiosastoiksi. Osastoista kaksi on tarkoitettu työssä käyville tutkintavangeille. Tutkintavangeilta ei myöskään enää pyydetä vankilaan saapumisen yhteydessä rutiininomaisesti suostumusta asumisesta yhdessä vankeusvankien kanssa samalla osastolla toimintoihin osallistumista varten. Suostumus pyydetään tutkintavangilta vasta siinä vaiheessa, kun hän esittää toiveen toimintoihin sijoittamisesta ja mikäli tarjolla olevaan toimintaan osallistuminen edellyttäisi asumista samalla osastolla vankeusvankien kanssa.

AOA ei nähnyt laillista perustetta Mikkelin vankilan pyynnölle salata vankilan osastojakoa koskevat tiedot tiedotusvälineiltä vankien turvallisuuden takaamiseksi. Kyseinen tieto vankilan osastojaosta ilmenee myös mm. vankilan järjestyssäännöstä, joka on julkinen asiakirja.

8.2

Tutkintavangin oikeudenkäyntiin valmistautuminen ja asianajosalaisuuden turvaaminen

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa suojataan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus saada riittävästi aikaa ja edellytykset valmistella puolustustaan. Perustuslain 21 §:ssä turvataan myös oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Vangille on oltava vankilassa asianmukainen mahdollisuus valmistella puolustustaan oikeudenkäyntiin. Tämä on syyttömysolettaman ohella toinen syy siihen, miksi tutkintavangeilla ei ole toimintavelvollisuutta.

Tarkastuksella tuli ilmi, että eräälle tutkintavangille oli annettu asiamiehen hänelle lähettämät esitutkintapöytäkirjat haltuun vasta sen jälkeen, kun osasto oli illalla suljettu ja asiakirjat oli otettu häneltä aamulla pois ennen osaston avaamista. Vangin mukaan hänellä oli mahdollisuus esitutkinta-asiakirjoihin tutustumiseen ainoastaan yhden yön ajan. Vankilasta saadun selvityksen mukaan vangeille ei anneta oikeudenkäyntiasiakirjoja haltuun osastolle siten, että muut vangit voisivat ne lukea ja saada selville mistä rikoksesta vankia epäillään. Vankilan mukaan vanki olisi saanut esitutkinta-asiakirjat myös useammaksi yöksi, jos olisi pyytänyt. Mikkelin vankilan vastineen mukaan vangille oli annettu asiakirjat päivällä klo 15 ja vanki on saanut pitää niitä hallussaan seuraavaan aamuun asti kahtena peräkkäisenä päivänä. Vanki jätti tarkastuksen aikana asiaa koskevan kantelun (dnro EOAK/5696/2016).

Oikeusasiamies (OA) Petri Jääskeläinen on 18.6.2010 antamassaan päätöksessään (dnro 3010/4/08) käsitellyt kysymystä oikeudenkäyntiaineiston hallussapidosta vankilassa ja todennut, että "... oikeudenkäyntiasiakirjan hallussapitoon voidaan ylipäätään vankilassa puuttua vain sellaisissa poikkeuksellisissa yksittäistapauksissa, joissa hallussapitoon liittyy konkreettinen, todellinen ja perusteltu turvallisuusuhka".

AOA pitää erittäin vakavana ja ongelmallisena vankilan menettelyä olla antamatta vangille haltuun esitutkinta-asiakirjoja oikeudenkäyntiin valmistautumista varten. On selvää, että mikäli vangille ei anneta asiakirjoja haltuun osastolle, hänelle tulee järjestää mahdollisuus asiakirjoihin tutustumiseen ja oikeudenkäyntiin valmistautumiseen muualla vankilan tiloissa. On myös selvää, että vangin on pystyttävä valmistautumaan oikeudenkäyntiin päiväaikaan.

Vankilalla on muitakin oikeudenkäyntiin valmistautumiseen ja vangin asiamiehen kanssa yhteydenpitoon liittyviä käytäntöjä, jotka ovat lainvastaisia. AOA:n tarkastuksen jälkeen 13.1.2017 tekemässä päätöksessä (EOAK/4976/2016) on otettu kantaa vankilan menettelyyn pyytää vankia luovuttamaan asiamiehelle annettavat asiakirjat vankilalle tarkastettavaksi ennen asiamiehelle antamista. Selvityksen mukaan myöskään missään muussa vankilassa ei ollut menetelty kyseisellä tavalla. AOA antoi asiassa Mikkelin vankilalle huomautuksen asianajosalaisuuden loukkaamisesta. Päätöksessä todettiin seuraavaa:

Tässä asiassa oikeudenkäyntiaineiston hallussapito sellissä on sallittu, eli aineistoon ei ole katsottu liittyvän tarkoitettua turvallisuusuhkaa. Jostain syystä vankilassa on kuitenkin sittemmin katsottu, että aineiston tarkastaminen läpivalaisemalla kiellettyjen aineiden tai esineiden löytämiseksi on ollut perusteltua. Näin on tehty siinä vaiheessa, kun aineisto on tullut luovutettavaksi takaisin kantelijan asiamiehelle.

Kuten edellä on todettu, Mikkelin vankila ei ole millään lailla vastannut suoraan esittämiini kysymyksiin siitä, miksi asiassa on menetelty kuvatulla tavalla. Asiassa voidaan näin ollen vain arvailla, onko vankilassa ollut epäily siitä, että kantelijalla olisi jotain kiellettyä hallussaan, jonka hän pyrkii lähettämään

vankilan ulkopuolelle asiamiehen välityksellä, vai onko kyse ollut vain käytännöstä tai yksittäistapauksellisesta menettelystä, jonka oikeudellisia ja/tai tosiasiallisia perusteita ei ole vankilassa itsessäänkään hahmotettu tai mietitty.

Joka tapauksessa selvityksen valossa on selvää, että asiassa on menetelty vankeuslain 12 luvun 4 §:n vastaisesti. Selvityksessä ei ole esitetty mitään sellaista konkreettista seikkaa, joiden perusteella vankilalla voitaisiin katsoa olleen perusteet puuttua kantelijan ja tämän asiamiehen väliseen, asianajosalaisuutta nauttivaan privilegioituun aineistoon. Pidän lainvastaista menettelyä vakavana.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan jatkossa oikeudenkäyntiin valmistautumiseen tarvittava materiaali annetaan vangille haltuun hänen haluamukseen ajaksi, myös päiväaikana osastojen ollessa auki.

8.3 Järjestyssääntö

Vankilan järjestyssäännöstä säädetään vankeuslain 15 luvun 1 §:ssä (ja TVL 10:1). Sen mukaan

Vankilassa on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä tarkempia määräyksiä vankilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuna pitämisestä, osastoista, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä, omaisuuden hallussapidosta sekä muista vastaavista vankilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

Järjestyssäännössä ei siten voida antaa tarkempia määräyksiä mistä asioista tahansa, vaan vain niistä joihin edellä mainitussa säännöksessä on annettu valtuutus. Järjestyssäännössä ei voida myöskään antaa säännöksiä, jotka ovat ristiriidassa vankeuslaissa ja -asetuksessa tai Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön antaman määräyksen kanssa tai jos asia on muuten sillä tavalla merkittävä, että siitä täytyy säätää järjestyssääntöä korkeammalla säädösten tasolla. Järjestyssäännössä ei myöskään tule toistaa samoja asioita, joista on säädetty jo muissa säännöksissä.

Rikosseuraamuslaitos asetti 11.1.2008 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin yhdenmukaistaa vankiloiden järjestyssäännöt sisällöltään ja rakenteeltaan ja laatimaan tätä varten ns. mallijärjestyssäännön.

IPRA:n aluejohtaja on 19.3.2012 hyväksynyt Mikkelin vankilan järjestyssäännön ja se tuli voimaan 20.3.2012. Järjestyssääntö eroaa varsin merkittävästi muiden suljettujen vankiloiden järjestyssäännöistä ja edellä mainitusta mallijärjestyssäännöstä. Järjestyssäännössä on asioita, joita ei siellä kuulu olla tai voi olla. Järjestyssäännössä on mm. säännöksiä valvomattoman tapaamisen myöntämisen edellytyksistä, omien vaatteiden käytön kieltämisestä sekä yleinen säännös siitä, että kaikista järjestyssäännön rikkomisista voidaan määrätä kurinpitörangaistus. Järjestyssäännössä on säännöksiä, joista on jo säädetty vankeuslaissa ja asetuksessa tai asiasta on säädetty jo muussa lainsäädännössä. Järjestyssäännössä on myös erillinen liite omaisuuden hallussapidosta, jonka yhteys järjestyssääntöön jää epäselväksi. Liitteessä kielletään mm. vankien välinen kaupankäynti, jonka kieltäminen ei ole mahdollista järjestyssäännössä. Järjestyssääntöä laadittaessa ei ole riittävästi mietitty mistä asioista järjestyssäännössä voidaan antaa tarkempia määräyksiä.

Järjestyssäännöllä ei ole oikeudellisia vaikutuksia ennen sen vahvistamista. Vankeuslain 15 luvun 16 §:n (ja TVL 10:16) mukaan järjestyssäännön vahvistaa aluejohtaja. Vankilassa on kuitenkin tämän jälkeen päivitetty järjestyssääntöä ilmeisesti useaan otteeseen ilman aluejohtajan vahvistamista apulaisjohtajan toimesta. Viimeksi järjestyssääntöä on tällä tavoin päivitetty 8.3.2016. Vankilan viimeisessä vahvistamattomassa järjestyssäännössä on mm. seura-

via vangin kohtelun kannalta merkittäviä säännöksiä, joita ei ole aluejohtajan vahvistamassa järjestyssäännössä.

- Vankivaatteiden käyttöpakko on koskenut myös ulkopuolisia sairaala- yms. käyntejä.
- Tavaroiota voidaan ottaa vastaan tapaamisen yhteydessä vain, jos se on aivan välttämätöntä.
- Kaikkien pelikonsolien kieltö. Vankilan vahvistetun järjestyssäännön mukaan kuitenkin vain osa pelikonsoleista on kiellettyjä, eli sellaiset pelikonsolit, jotka soveltuvat tiedon tallentamiseen ja mahdollistavat verkkoyhteyden ottamisen.
- Omaisuuden hallussapitoa koskevassa liitteessä on kielletty arvoesineiden kuten kultakorujen lähettäminen kullin ostajalle kurinpitörangaistuksen uhalla.

Muista vankiloista poiketen Mikkelin vankilassa vangeille ei ole annettu ollenkaan pelikonsoleita. Tavaroiden vastaanottaminen tapaamisissa on epäilemättä vaikeutunut sen jälkeen, kun tavaroiden vastaanottamiselle asetettiin erittäin korkea kynnys. Tulo-oppaassa on myös yksiselitteisesti todettu, että tapaamisen yhteydessä ei oteta vastaan mitään tavaraa tai rahaa. Tarkastuksella mm. eräs vanki on kertonut, että vankilassa kieltäytyttiin ottamasta vastaan hänen puolisonsa tuomat villasukat ja hän joutui lähettämään ne postitse. Erittäin vakava pidän myös sitä, jos vankien ei ole annettu käyttää omia vaatteitaan vankilan ulkopuolella esim. sairaalakäynneillä. AOA pitää selvänä, että vahvistamaton järjestyssääntö on vaikuttanut vankien kohteluun ja ohjannut muutenkin henkilökunnan toimintaa.

AOA pitää erittäin vakavana, että vankilassa on ollut käytössä vailla oikeusvaikutuksia olevia aluejohtajan vahvistamattomia järjestyssääntöjä ja vankilan tulee välittömästi lopettaa niiden käyttäminen, jos se ei ole jo niin tehnyt. AOA pitää myös erittäin tärkeänä, että vankilalle laaditaan ja vahvistetaan mahdollisimman nopeasti uusi, asianmukainen järjestyssääntö.

Vangille voidaan vankeuslain 15 luvun 3 §:n (ja TVL 10:3) mukaan määrätä kurinpitörangaistus vankilan järjestyssäännön rikkomisen perusteella. AOA pitää tarpeellisena sen selvittämistä, onko vangeille määrätty kurinpitörangaistuksia vahvistamattoman järjestyssäännön rikkomisen perusteella.

Aikaisemmin Oulun, Ylitornion ja Kestilän vankiloiden tarkastuskertomuksissa on kiinnitetty huomiota vankiloiden järjestyssääntöjen eroavaisuuksiin, ja AOA on pyytänyt Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä arvioimaan tulisiko perustaa työryhmä tai muuten keskitetysti selvittää vankiloiden järjestyssääntöjen asianmukaisuus ja yhdenmukaisuus. Mikkelin vankilan havaintojen jälkeen asia näyttäytyy vielä aikaisempaa tärkeämpänä.

IPRA/Alken vastineen mukaan aluekeskuksen johtaja on vahvistanut Mikkelin vankilalle uuden, 5.1.2017 voimaan tulleen järjestyssäännön. Järjestyssäännössä on pääsääntöisesti otettu huomioon AOA:n esittämät kannanotot. Lisäksi vankilan tulo-opas tullaan päivittämään tammi-helmikuun 2017 aikana.

Todettakoon, että uudessa järjestyssäännössä on edelleen määräyksiä asioista, joista säädetään jo laissa. Järjestyssääntö poikkeaa muiden vankiloista järjestyssäännöstä myös siinä, että pelikonsolien haltuun antaminen on kokonaan kielletty siitä riippumatta mahdollistavako ne sähköisen viestinnän tai tiedon tallentamisen.

8.4

Omaisuuuden hallussapitoa koskevat päätökset ja päätöksiin vaikuttavat säännökset

Vangin haltuun annettavasta omaisuudesta säädetään vankeuslain 9 luvun 1 §:ssä (ja TVL 5:1). Sen mukaan

Vanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä jos:

- 1) esineestä tai aineesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle;
- 2) esine tai aine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen;
- 3) esineen tai aineen hallussapidosta vankilan tai vankilan osaston olosuhteet ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle;
- 4) esinettä tai ainetta ei voida ilman kohtuutonta vaivaa tai sitä vahingoittamatta tarkastaa;
- 5) esinettä tai ainetta käytetään tai on perusteltua syytä epäillä, että sitä tullaan käyttämään rikosten-tekovälineenä;
- 6) vankila on hankkinut vastaavan esineen vangin käyttöön.

Vankeuslain 9 luvun 9 §:ssä (ja TVL 5:8) säädetään päätösvallasta, silloin kun omaisuutta ei anneta vangin haltuun. Sen mukaan

Ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tekee päätöksen siitä, että omaisuutta ei anneta vangin haltuun. Ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies voi antaa vangin haltuun sellaisia esineitä ja aineita, joiden hallussapito on vankilassa sallittua.

Vankeuslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin 9 kohdan (ja TVL 15 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan) mukaan vanki saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee 9 luvun 1 §:ssä tarkoitettua omaisuuden hallussapidon epäämisestä. Vanki voi siten vaatia omaisuuden hallussapidon epäämistä koskevaan päätökseen ensin oikaisua rikosseuraamusalueen aluejohtajalta ja oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen hän voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätökseen tyytymätön voi vielä hakea valituslupaa korkeimmalta hallinto-oikeudelta.

Hallintolain 7 luvussa on säännökset päätöksen sisällöstä. Sen mukaan kirjallisesta päätöksestä on mm. käytävä selvästi ilmi päätöksen tehnyt viranomainen ja päätöksen ajankohta ja päätöksen perustelut. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset. Päätöksen kanssa samanaikaisesti on annettava ohjeet oikaisuvaatimuskeinojen käyttämisestä.

Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksessa todettiin, että mikäli omaisuutta ei anneta vangin haltuun, vankila ei tee asiassa päätöstä muutoksenhakuohjauksin. Rikosseuraamuslaitoksen tarkastukseen osallistuneilta keskushallintoyksikön virkamiehiltä saadun tiedon mukaan jo tarkastuksella maaliskuussa 2016 asiasta on keskusteltu vankilan johdon kanssa ja vankilalle on tällöin nimenomaisesti kerrottu ja edellytetty, että em. tapauksissa tulee tehdä päätökset muutoksenhakuohjauksin.

Todettakoon, että vankilan tietoon on viime vuosina saatettu useita oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuja, joissa on kuvattu, miten tulee menetellä muutoksenhakuoikeuden sisältävien päätösten kohdalla.

Tarkastuksella keskusteltiin vastaanotto-osaston toimintatavoista sen toiminnasta vastaavan rikosseuraamuskeskimiehen kanssa. Keskustelun perusteella vankilassa ei edelleenkään tehdä vankeuslain 9 luvun 9 §:n (ja TVL 5:8) mukaisia hallintopäätöksiä eikä vangeille anneta muutoksenhakuohjausta. Keskustelujen perusteella vaikuttaa myös siltä, että vankilassa ei ole

koskaan tehtykään säännösten mukaista omaisuuden hallussapidon epäämistä koskevaa päätöstä.

Vangit ovat arvostelleet erityisesti sitä, että vankien haltuun ei ole annettu mitään pelikonsoleita toisin kuin muissa vankiloissa. Asiaa koskevaan kanteluun annetussa selvityksessä (EOAK/2056/2016) vankila on esittänyt perusteeksi sen, että vailla muistia ja verkkoyhteyksiä valmistettavia pelikonsoleita ei ole enää vuosiin valmistettu eikä myyty uusina alan liikkeissä ja että myynnistä poistunutta elektroniikkaa ei anneta vankilassa haltuun. Selvityksen mukaan myös aluejohtaja olisi hyväksynyt hallussapitomääräyksen. Kuten edellä kohdasta 8.3 ilmenee, niin tarkastuksen aikana voimassa olleessa järjestyssäännössä ei ole kielletty kaikkien pelikonsolien haltuun antamista toisin kuin vankilan itse ”päivittämässä” järjestyssäännössä ja siinä on päinvastoin katsottava sallituksi juuri kyseisen kaltaiset pelikonsolit. Toisen kantelun yhteydessä (EOAK/3928/2016) vankila vetosi lisäksi siihen, että vankien tasapuolisen kohdelun takaamiseksi haltuun ei anneta tavaroita, joita kaikki eivät pysty halutessaan hankkimaan, vaikka se rahoituksen suhteen olisi mahdollista. Tarkastuksen aikana tarkastajille esitettiin sekä vankilan johdon, että henkilöstön toimesta useampaan kertaan myös näkemys, jonka mukaan konsolipelien pelaamista ei pidetty aikuisille sopivana ajanvietteenä. Vankilan selvityksissä ei ole vedottu sellaisiin perusteisiin, joiden perusteella pelikonsolien haltuun antaminen voitaisiin edellä mainittujen säännösten perusteella evätä. Todettakoon, että vaikka pelikonsolin hallussapito kiellettäisiinkin järjestyssäännössä, tämä ei tarkoita sitä, etteikö asiassa tarvitsisi tehdä edellä mainittua kielteistä päätöstä ja antaa vangille muutoksenhakuohjausta.

Koska vangilla on muutoksenhakuoikeus omaisuuden hallussapidon epäämistä koskevista ratkaisuksista, hallintotuomioistuimet viime kädessä ratkaisevat kysymyksen siitä, voidaanko tavara, kuten esimerkiksi pelikonsoli, antaa vangille haltuun. Oikeusasiamiehen tehtävänä on asiassa valvoa, että vangin oikeus muutoksenhakuun toteutuu. Tällä hetkellä näin ei selvästi kukaan tapahdu ja vangeilta puuttuvat laissa turvatut oikeussuojakeinot asiassa.

Vankeuslain 9 luvun 9 §:n (ja TVL 5:8) mukaan ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies, eli käytännössä rikosseuraamusesimies tekee päätöksen siitä, että omaisuutta ei anneta vangin haltuun. Vankilan johtajan vahvistamassa vankilan työjärjestyksessä on varsin yksityiskohtaisesti määritelty kuka virkamies käyttää päätösvaltaa mistäkin asiassa. Työjärjestyksessä ei ole kuitenkaan määräystä siitä, kenen tehtäviin kuuluu päättää omaisuuden haltuun antamisen epäamisestä.

Vankilan johtaja on antanut (18.11.2014) hallussapito-ohjeen siitä, mitä omaisuutta vangille voidaan antaa haltuun ja kuinka paljon. Vankeuslain lisäksi myös valtioneuvoston vankeudesta ja tutkintavankeudesta antamissa asetuksissa (jäljempänä vankeusasetus ja tutkintavankeusasetus) ja aluejohtajan vahvistamassa järjestyssäännössä on omaisuuden haltuun antamiseen liittyviä säännöksiä. Vankilan johtajalla ei ole toimivaltaa antaa omaisuuden haltuun antamista koskevia säännöksiä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tällä vankilan johtajan antamalla ohjeella on käytännössä ollut ratkaiseva merkitys siinä, mitä omaisuutta vangeille annetaan haltuun. Ohjeella on myös perusteltu sitä, jos jotain esinettä ei ole annettu vangille haltuun. Vaikuttaa siltä, että IPRA/Alke olisi myös hyväksynyt kyseisen menettelytavan (esim. IPRA/Alken kanteluvastaus 26.5.2016, dno 326/800/2015). Omaisuuden hallussapidon epäämistä ei voida kuitenkaan perustaa vankilan johtajan antamaan ohjeeseen, vaan perusteluina voidaan käyttää vain edellä mainittuja säännöksiä.

IPRA/Alken ja Mikkelin vankilan vastineiden perusteella heidän lähtökohtanaan vaikuttaa olevan se, että järjestyssäännössä tai jossain muussa asiakirjassa määriteltäisiin luettelo vangille haltuun annettavista esineistä ja niiden lukumäärät ja että muiden osalta tehtäisiin kielteinen hallussapitopäätös. Vankeuslaki ei estä sitä, etteikö järjestyssäännössä voitaisi antaa mää-

räyksiä siitä, mitä esineitä vangille annetaan haltuun. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lista olisi poissulkeva, eli että muiden esineiden haltuun antaminen voidaan evätä sillä perusteella, että kyseistä esinettä ei ole mainittu järjestyssäännössä. Jokaisen esineen ja aineen kohdalla on aina erikseen arvioitava täyttyvätkö sen kohdalla vankeus- ja tutkintavankeuslaisissa ja asetuksissa haltuun antamisen epäämisen edellytykset, mikäli sitä ei anneta vangille haltuun. Edellä todetusta johtuen AOA kummeksuu myös uuteen 9.1.2017 voimaan tulleeseen järjestyssääntöön otettua määräystä kaikkien pelikonsoleiden haltuun antamisen kieltämistä siitä riippumatta siitä mahdollistavatko ne sähköisen viestinnän tai tiedon tallentamisen. Mikkelin vankilan järjestyssääntöä eroaa pelikonsoleiden osalta siten Rikosseuraamuslaitoksen mallijärjestyssäännöstä ja muiden vankiloiden järjestyssäännöstä. Vankien kannalta pelikonsoleiden haltuun antamisessa on kyse merkittävästä asiasta ja vankiloiden välisten käytäntöjen tulisi niiden kohdalla olla mahdollisimman yhdenmukaiset.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan kielteisen hallussapitopäätöksen tekeminen on saatettu vankilassa lainmukaiselle tasolle mukaan lukien päätösten perustelemisen ja muutoksenhakuhajaus. Vankilan vastaanotto-osastolle on 4.11.2016 toimitettu lomakkeita esineiden haltuun anomista ja anomukseen päätöksentekoa varten sekä oikaisuvaatimusosoituksia mahdollisiin kielteisiin päätöksiin liitettäväksi. Päätösprosessi on käyty henkilökunnan kanssa läpi ja kaikista kielteisistä päätöksistä toimitetaan kopio vankilan johdolle. Kolme päätöstä on toimitettu 25.11.2016 mennessä, joista kahteen on haettu oikaisua.

8.5

Omien vaatteiden hallussapitoa koskevat päätökset ja niiden käytön rajoittaminen

Omien vaatteiden käytön osalta vankeusvankeja ja tutkintavankeja koskevat säännökset eroavat toisistaan. Vankeusvankien vaatetuksesta säädetään vankeuslain 7 luvun 2 §:ssä. Sen mukaan

Avolaitoksessa vangin on käytettävä omia vaatteitaan.

Suljetussa vankilassa vangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Omien vaatteiden käyttöä voidaan vankilassa tai sen osastolla rajoittaa vankilan järjestyksen tai turvallisuuden taikka valvonnan vaatimasta syystä.

Oman vaatteen haltuun antaminen voidaan evätä, jos vaatteesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle tai jos vaatteen käyttäminen voi vaikeuttaa vangin tunnistamista. Lisäksi oman vaatteen haltuun antaminen edellyttää, että vaate on hyvässä kunnossa ja että se pystytään luotettavasti tarkastamaan sitä vahingoittamatta. Vangin haltuun annettavien vaatteiden määrää voidaan rajoittaa asuintilojen tarkastettavuuteen, paloturvallisuuteen ja säilytystilojen vähäisyyteen liittyvistä syistä.

Vangin omien vaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa myös työturvallisuuden vaatimasta syystä. Vangille, joka työssä ei saa käyttää omia vaatteitaan tai joka työn luonteen vuoksi tarvitsee suojavaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus.

Vangille, jolla ei ole asianmukaista omaa vaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten.

Vankeuslain 7 luvun 7 §:n mukaan

Vangin omien vaatteiden käytön rajoittamisesta 2 §:n 2 momentin perusteella päättää aluejohtaja. Vangin omien vaatteiden haltuun antamisen epäämisestä 2 §:n 3 momentin perusteella päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Vankeuslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vanki saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee 7 luvun 2 §:n 3 momentissa tarkoitettua omien vaatteiden käytön epäämistä.

Tutkintavankien vaatetuksesta säädetään tutkintavankeuslain 3 luvun 3 §:ssä. Sen mukaan

Tutkintavanki saa käyttää omia vaatteitaan, jollei siitä aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle, vankilan järjestykselle tai tutkintavangin terveydelle. Tutkintavanki vastaa käytössään olevien omien vaatteidensa huollosta. Vankilan on järjestettävä tutkintavangille tilaisuus hänen omien vaatteidensa pesuun, niiden pesettämiseen vankilassa tai tutkintavangin kustannuksella vankilan välityksellä vankilan ulkopuolella.

Tutkintavangille, joka ei käytä omia vaatteitaan, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten.

Tutkintavankeuslain 3 luvun 9 §:n mukaan tutkintavangin vaatetuksesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies.

Tutkintavankeuslain 15 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan tutkintavanki saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee 3 luvun 3 §:ssä tarkoitettua omien vaatteiden käyttöä.

Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksen mukaan vangin omien vaatteiden haltuun antamisen epäämisestä ei vankilassa tehdä päätöstä muutoksenhakuohjauksin. Rikosseuraamuslaitoksen havaintoja ei ole aiheutta epäillä. Rikosseuraamuslaitos kiinnitti huomiota myös siihen, että tutkintavankien ja vankeusvankien kohdalla päätösvaltaa asiassa käyttävät eri tahot.

Todettakoon vielä selvyudeksi, että aluejohtaja voi vankeuslain 7 §:n 2 momentin mukaisin edellytyksin asettaa yleisiä koko vankilaa tai sen osastoa koskevia rajoituksia vankeusvankien omien vaatteiden käytölle. Tällaisesta päätöksestä vangilla ei ole muutoksenhakuoikeutta. Kaikissa muissa tilanteissa, kun vankeus- tai tutkintavangilla evätään yksittäisen vaatekappaleen haltuun antaminen, vangilla on muutoksenhakuoikeus kyseisestä päätöksestä.

Vankilan työjärjestyksen mukaan vankien omien vaatteiden käytön rajoittamisesta päättää vankilan johtaja. Vankeuslain mukaan vankilan johtajan päätösvaltaan ei kuitenkaan kuulu päättää vankeusvankien omien vaatteiden haltuun antamisen epäämisestä. Työjärjestystä viimeksi päivitettyä 29.7.2016 ei ole huomioitu Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksen huomioita päätösvallassa asiassa. Työjärjestyksessä ei tällä hetkellä ole määräystä siitä, kuka päättää vankeusvankien omien vaatteiden haltuun antamisen epäämisestä.

Vankilan järjestyssäännössä on kielletty vangin omien vaatteiden käyttö työtehtävissä. Tuloppaassa on myös todettu, että työssä käytetään vankilan vaatteita. Tarkastuksella ilmeni, että esimerkiksi puolustusvoimien tekstiilejä (sukkia) lajittelevilla vangeilla oli kaikilla päällään tavallinen vankivaatetus. Vankeuslaki mahdollistaa omien vaatteiden käytön rajoittamisen työturvallisuuden vaatimasta syystä. Tavallinen vankivaatetus ei ole säännöksessä tarkoitettu suojavaatetus. Tarkastuksella vankivaatteiden käytön perusteeksi esitettiin se, että jos vangin omat vaatteet rikkoutuvat työtoiminnan aikana, niin kuka korvaa vahingon. Omien vaatteiden käyttö voidaan kuitenkin rajoittaa vain työturvallisuuden perusteella eikä kyseisellä perusteella ole siten merkitystä asiassa. Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksessa oli kiinnitetty jo huomiota siihen, että kaikkia toimintaan osallistuvia vankeja ei voida velvoittaa käyttämään vankilan vaatetusta. Todettakoon vielä se, että järjestyssäännössä ei voida antaa tämänkaltaisia vankeuslain vastaisia rajoituksia omien vaatteiden käytölle.

Vankilan vahvistamattoman järjestyssäännön 3 §:n mukaan vankilan ulkopuolisilla käynneillä mm. sairaalassa vangin on käytettävä vankivaatteita. Vankeus- ja tutkintavankeuslain mukaan vanki voi käyttää omia vaatteitaan vankilan ulkopuolella, eikä järjestyssäännössä voida asettaa kyseisenlaista rajoitusta omien vaatteiden käytölle.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan 25.11.2016 lähtien vangilta kysytään aina esimerkiksi sairaalakäynneillä, haluaako hän käyttää omia vai vankilan vaatteita. Työtoimintaan osallistuvat vangit voivat käyttää omia vaatteitaan, jollei työn luonne vaadi suojavaatteen käyttämistä. Omien vaatteiden käytön epäämistä koskevasta päätöksestä vankia opastetaan muutoksenhakemisessa ja vankilan työjärjestystä oikaistaan päätöksenteon osalta.

8.6

Vankeja koskeva muu päätöksenteko

Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksesta ilmenee, että vankilassa ei tehdä monissa sellaisissa asioissa päätöstä, joissa vankeuslaki sellaista selvästi edellyttää. Tarkastuskertomuksessa tehtiin seuraavia huomioita.

Vangin omasta pyynnöstä erillään asumisesta ei tehdä vankeuslain 5 luvun 9 §:n (ja TVL 3:2) mukaista päätöstä, vaan tilanne hoidetaan vangin asuttamisella. Säännöksen mukaan vangille on varattava hänen pyynnöstään mahdollisuus asua erillään muista vangeista, jos vangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna. Vankilan mukaan vanki pääsee aina halutessaan asumaan erilleen. Todettakoon, että vangilla on vankeuslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohdan (ja TVL 15 luvun 1 §: 1 momentin 1 kohta) mukaan muutoksenhakuoikeus kyseisestä päätöksestä. Tämä korostaa sen tärkeyttä, että asiasta tehdään päätös ja vangille annetaan muutoksenhakuohjaus.

Kirjeiden ja postilähetysten pidättämisestä vankeuslain 12 luvun 5 §:n (ja TVL 8:5) perusteella tehdään asianmukaiset päätökset, mutta päätöksiin ei ole annettu muutoksenhakuohjausta. Vangilla on muutoksenhakuoikeus päätöksestä vankeuslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin 11 kohdan (ja TVL 15 luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta) perusteella. Tarkastuskertomuksen mukaan vankien toimintoihin sijoittamisesta ei yleensä tehtäisi ollenkaan päätöstä.

Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksessa todettiin yhteenvetona, että vankilassa ei tehdä monessakaan asiassa asianmukaista hallintolain edellyttämää päätöstä ja jos päätös tehdäänkin ja se on muutoksenhaun alainen, niin päätöksiin ei pääsääntöisesti anneta muutoksenhakuohjausta.

Vankilan johtajalla ei ollut alustavaan tarkastuskertomukseen antamassa vastauksessa kiistänyt tarkastuskertomuksen huomioita, vaan katsoi, että taustatiedot olivat kohdillaan eikä tarkastushavaintoihin ollut huomautettavaa. Yhden kriittisistä asioista hän katsoi olevan oikaisuvaatimusten antaminen ja niissä neuvominen ja ongelman katsottiin koskevan lähinnä rikosseuraamusmiehiä virka-ajan ulkopuolella. Vankilan johtaja kertoi vuosien ajan kyselleensä koulutusta asiaan sitä kuitenkin onnistumatta toteuttamaan. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä saadun tiedon mukaan IPRA/Alke ei ollut vastannut mitään tarkastuskertomusta koskevaan kommenttipyyntöön.

Tarkastuksella tehdyt havainnot ja aikaisemmat huomiot tukevat Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksen huomioita. AOA:n käsityksen mukaan asiassa ei ole kyse yksittäisistä päätöksistä tai vain tiettyjä virkamiehiä koskevasta ongelmasta tai että ongelmat liittyisivät erityisesti vain oikaisuvaatimusten antamiseen, vaan siinä on kyse vankilassa omaksutusta yleisemmästä toimintatavasta olla tekemättä asianmukaisia hallintopäätöksiä ja olla antamatta niihin muutoksenhakuohjausta. Vankilan tietoon on saatettu useita ratkaisuja, joissa on otettu

kantaa siihen, miten vankilan on toimittava tehtäessä päätöksiä asioissa, joista vangilla on muutoksenhakuoikeus, kuten ilmenee edellä kohdassa 8.4.

AOA on antanut Mikkelin vankilalle huomautuksen (24.10.2016, 5540/4/15) siitä, että vanki oli sijoitettu tarkkailuun ilman tarkkailuun sijoittamista koskevaa päätöstä ja ilman tarkkailuun sijoittamisen edellytyksiä. Koska vangille ei ollut tapauksessa annettu tarkkailua koskevaa päätöstä muutoksenhakuosoituksin, vangilla ei ollut mahdollisuutta saattaa viime kädessä tuomioistuomen harkittavaksi päätöksen lainmukaisuutta. Vankilan johdon selvityksessä vankilan toiminnassa ei nähty mitään virheellistä ja kantelua pidettiin aiheettomana. AOA on antanut Mikkelin vankilalle huomautuksen (26.11.2015, 4740/4/14) myös lainvastaisesta menettelystä tapaamiskiellon tiedoksiannossa. Tapauksessa todettiin, että ”hallintolaki on yksi tärkeimmistä rikosseuraamusviranomaisien toimintaa ohjaavista yleislaeista. Pidän huolestuttavana, jos vankilan johto ei osaa soveltaa sitä tai ei edes tunne sen sisältöä, kuten tämän kantelun perusteella vaikuttaa. Asiassa jäi epäselväksi, oliko Mikkelin vankilan tapaamiskieltopäätöstä tehtäessä tiedossa edes se, että tutkintavankeuslain ja vankeuslain mukaan myös vangin tapaajalla, joka on määrätty tapaamiskieltoon, on asiassa muutoksenhakuoikeus.”

Mikkelin vankilan johto on jättänyt vastaamatta myös AOA:n yksilöityihin selvityspyyntöihin. Asiaan on kiinnitetty huomiota päätöksessä (EOAK/4976/2016), jossa todettiin, että ”olen kiinnittänyt 24.10.2016 antamassani päätöksessä (Dnro 5540/4/15) Mikkelin vankilan johtaja [nimi poistettu] ja apulaisjohtaja --- huomiota siihen, että eduskunnan oikeusasiamiehelle toimitetaan hänen pyytämänsä selvitykset. Vankilan johtaja vastaa viime kädessä siitä, että hänen alaisensa virkamiehet antavat vankilalta pyydyt selvitykset. Totean, että Mikkelin vankilan johtaja on jälleen, myös edellä mainitun päätökseni jälkeen, laiminlyönyt vastata selvityspyynnössäni esittämiin yksilöityihin kysymyksiin. Selvityksessä ei ole vastattu kysymyksiini menettelyn oikeudellisesta ja tosiasiallisesta perusteesta eikä siihen, onko menettely vankilassa yleinen. Kiinnitän Mikkelin vankilan johtajan vakavaa huomiota laiminlyöntiin oikeusasiamiehelle tietojen antamisessa. Erityisesti kiinnitän huomiota laiminlyönnin toistuvuuteen”.

Vaikuttaa siltä, ettei asioista päätettäessä ole selvitetty vankeus- ja tutkintavankeuslain ja muiden säännösten sisältöä ja mahdollistaisivatko ne ylipäätään kyseisten kaltaisten päätösten tekemisen. Vankilan toiminnalleen ja päätöksilleen esittämät perustelut ovat usein sellaisia, että niille ei säännösten mukaan voida antaa merkitystä asiassa. AOA korostaa tämän johdosta, että vaatimus edellä mainittujen asianmukaisten hallintopäätösten tekemisestä edellyttää tietysti myös sitä, että kyseiset päätökset ja niiden perustelut perustuvat lakeihin ja muihin tapaukseen sovellettaviin säännöksiin.

Edellä mainittuja päätelmiä tukee osaltaan myös havainnot siitä, että työjärjestyksessä ei ole usean merkittävän päätösryhmän osalta määrätty kenen tehtäviin kuuluu päättää kyseisistä asioista, kuten esimerkiksi omaisuuden hallussapidon epäämistä koskevista päätöksistä.

AOA toteaa vielä, että valtion virkamieslain mukaan virkamiehen on hoidettava tehtävänsä asianmukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että virkamiehen on tunnettava tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellinen lainsäädäntö, osattava soveltaa sitä ja toimia sen mukaisesti. Vankeus- ja tutkintavankeuslain muutoksenhakuosäännökset ovat lisäksi olleet voimassa jo yli kymmenen vuotta ja niiden osaaminen on jo kauan kuulunut normaaleihin rutiinilla suoritettaviin virkatehtäviin.

8.7

Vankeja koskevien säännösten saatavuus ja valvontaviranomaisia koskevat tiedot

Vankeuslain 4 luvun 4 §:n (ja TVL 2:3) mukaan vankien saatavilla on oltava kokoelma vankeja koskevista laeista, asetuksista ja muista säännöksistä. Vankien saatavilla tulee siten olla ainakin vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki sekä niitä koskevat valtioneuvoston asetukset, järjestys-sääntö, päiväjärjestys sekä Rikosseuraamuslaitoksen antamat määräykset sekä ohjeet. Vankien saatavilla tulisi olla myös hallintolaki.

Osastojen valvontahuoneissa oli ajan tasalla olevat versiot vankeuslaista ja tutkintavankeuslaista. Osastojen ilmoitustauluilla oli päiväjärjestykset ja vahvistamattomat versiot järjestys-säännöistä. Kirjastolla oli ilmeisesti vain yksi kappale Suomen lain erillispainosta rikosoikeudesta (2016), jossa on myös vankeusasetus ja tutkintavankeusasetus. Kirjastossa oli lisäksi Suomen laki 1–3. Kirjastosta tai muualtakaan ei löytynyt tulostettuna Rikosseuraamuslaitoksen antamia määräyksiä ja ohjeita.

Vankien tiedonsaantioikeuden toteutuminen edellyttää, että heillä on ensin tieto siitä, missä säädökset ovat nähtävillä tai keneltä niitä voi pyytää. Tiedon tästä olisi hyvä ilmetä esim. tulo-oppaasta. Vaikutti siltä, että kaikki vartijat eivät tieneet miten pitäisi toimia vangin pyytäessä saada haltuunsa kyseisiä säännöksiä. Vaikutti myös siltä, että vangille ei tulostettaisi Rikosseuraamuslaitoksen sähköisiltä sivuilta määräyksiä ja ohjeita vangin sitä pyytäessä.

AOA katsoo, että vankeja koskevien säännösten tulee olla tosiasiallisesti ja ilman kohtuutonta vaivaa vankien saatavilla. Edellä todetun perusteella ei voida katsoa, että vankien saatavilla olisi heitä koskevat säännökset siten kuin lainsäädäntö edellyttää.

Säännöksessä ei nimenomaisesti kerrota, miten vankilan on meneteltävä edellä mainittujen säännösten antamisessa. Todettakoon, että Riihimäen vankilassa asia on ratkaistu osastokoh-taisilla kansioilla, joissa on vankeja koskevat säännökset. Kansioiden sisällön asianmukaisuus tarkastetaan kerran viikossa ja tarkastamisesta tehdään merkintä. Vangeille annettavien säännösten ajan tasalla pitäminen vaatii epäilemättä paljon työtä. Tuntuisikin näin ollen järke-vältä, että säännökset olisivat vankien saatavilla sähköisessä muodossa. Säännösten sähköi-nen saatavuus voitaneen tarvittaessa järjestää myös siten, että lukulaitteessa ei ole internet-yhteyttä. Olen kiinnittänyt asiaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön huomiota Oulun vankilan tarkastuskertomuksessa 31.10.2016 (EOAK/3628/2016).

Vankeuslain 4 luvun 4 §:n (ja TVL 2:4) mukaan vangille on viipymättä hänen saavuttuaan van-kilaan tiedotettava sen oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien vankien tarpeiden mukaan. Van-geista 23 eli 20% on ulkomaalaisia. Järjestyssääntö on käännetty ainoastaan venäjäksi. Tulo-opasta ja päiväjärjestyksiä ei ole käännetty vieraille kielille. Ulkomaalaisista vangeista kuusi puhui englantia ja olisi perusteltua, että järjestyssääntö, tulo-opas ja päiväjärjestykset olisi saatavilla vähintään englanniksi sekä tietenkin tarvittaessa muillakin käytetyillä kielillä.

Yksikään tarkastajien kuulemista vangeista ei ollut saanut vankilaan saapuessaan perehdytys-tä tai ohjausta laitoksessa toimintoihin, aikatauluihin jne. Yhdellekään ei ollut henkilökunnan toimesta kerrottu heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Ulkomaalaisia vankeja haasta-teltaessa tuli ilmi, että heille ei ollut kerrottu myöskään suullisesti edellä mainittuja asioita van-kilan oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista.

Edellä todetun perusteella vaikuttaa siltä, että vangeille ei anneta riittävästi perehdytystä edel-lä mainituista asioista heidän vankilaan saapuessaan.

Vankilan johtajan mukaan vangeille annettu ohjeistus on perinteisesti ollut käännettynä englanniksi ja venäjäksi ja että asiakirjat ovat olleet jo jonkin aikaan käännettävänä keskushallintoyksikössä, mutta niitä ei ole vielä kukaan käännetty. Tietojemme mukaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö ei yleensä käänne vankiloiden materiaalia vieraille kielille, vaan vankilat ovat itse joutuneet huolehtineet siitä. Rikosseuraamuslaitoksen intranetissa on myös ohjeet käännösten tilaamisesta käännöstoimistoilta.

Vankeuslain ja tutkintavankeuslain asettamaan veloitteeseen antaa vangeille tietoja heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan kuuluu osana se, että vangeilla on tieto niistä viranomaisista, jotka valvovat vankiloiden toimintaa. Asiasta säädetään tarkemmin vankeusasetuksen 39 §:ssä (ja tutkintavankeusasetuksen 14 §). Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on laatinut ja toimittanut vankiloihin luettelon näistä viranomaisista ja sen pitäisi olla kaikkien vankien nähtävillä esimerkiksi osastojen ilmoitustauluilla. Osastojen ilmoitustauluilla oli hyvin esillä luettelo valvontaviranomaisista, mutta kyse oli Rikosseuraamuslaitoksen aikaisemmin lähettämästä ja jo vanhentuneesta ja puutteellisesta luettelosta kyseisistä viranomaistahoista.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan selliosastojen ilmoitustauluille on 1.12.2016 kiinnitetty tiedotteet siitä, mitä säännöksiä on ja mistä ne ovat saatavilla. Säännökset on myös toimitettu osastoille. Vankien palveluohjaus normien hankkimiseksi liitetään lähityösuunnitelmaan. Kirjastossa olevien rikoslain erillispainosten määrä on myös lisätty kolmeen. Jokaiselle vangille annetaan vastaanottotilanteessa tulo-opas. Vankilan järjestyssääntö ja tulos-opas tullaan kääntämään mahdollisimman monille kielille.

8.8

Vahingonkorvausten ottaminen vangin tililtä

Kurinpitopäätöksessä (4.8.2016, 66/2016/Miv) vangin katsottiin syyllistyneen valtion omaisuuden turmelemiseen ja rikottujen esineiden arvoksi katsottiin 114 euroa. Kurinpitopäätöksessä todettiin, että kyseinen summa veloitetaan vangin maksukortilta varallisuuden mukaan.

Vankilalla ei ole oikeutta ottaa rahaa vangin tililtä vahingonkorvaukseen ilman vangin suostumusta. Jos vanki ei anna suostumusta, vankilan on nostettava asiasta vahingonkorvauskanne tuomioistuimessa. Vankilaa pyydetään toimittamaan selvitys siitä, että vanki on antanut suostumuksensa rahojen ottamiseen hänen maksukortiltaan.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan kyseistä vahingonkorvausta ei ole peritty vangin tililtä. Sen sijaan toiselta henkilöltä 99 euron korvaus on vähennetty maksamattomista ansioista. Jatkoissa mahdollisten korvausten suorittamiseen kysytään aina vangin suostumusta ja ellei suostumusta saada, tehdään korvauskanne tuomioistuimeen.

8.9

Asiointilomakkeisiin vastaaminen

Vankien asiointilomakkeisiin vastattaessa henkilökunta ilmeisesti merkitsee nimensä vain erittäin harvoin ja yleisesti merkitään ainoastaan nimikirjaimet. Virka-asemaansa vastaajat eivät ilmeisesti merkitse koskaan vastaukseen. Laillisuusvalvoja on useasti ottanut kantaan asiointilomakkeisiin vastaamiseen ja kiinnittänyt huomiota vastauksen antajan allekirjoituksen epäselvyyteen (mm. 2618/4/14) tai sen puuttumiseen kokonaan. AOA totesi esimerkiksi ratkaisusaan 2000/4/14 seuraavan.

Hallintolaissa (434/2003) säädetään hallintoasian käsittelystä viranomaisessa ja lain 44 §:n mukaan asian ratkaisemisen jälkeen annettavasta kirjallisesta päätöksestä on käytävä selvästi ilmi muun muassa päätöksen tehnyt viranomainen ja päätöksen tekemisen ajankohta. Rikosseuraamuslaitoksen A:n

teille antamassa vastauksessa ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan ole kyse hallintolain tarkoittaman hallintopäätöksen tekemisestä, mutta myös tosiasiallisessa toiminnassa hallintolaissa säädellyn hyvän hallinnon periaatteita tulee noudattaa.

Laillisuusvalvojalle tehdyissä kanteluissa, joissa on kyse esimerkiksi asiointilomakkeeseen vastaamisesta, arvostellaan useimmiten vastauksen antajan allekirjoituksen epäselvyyttä tai sen puuttumista kokonaan. Allekirjoituksena on varsin usein nk. puumerkki, joka vastauksen antajan tunnistamiseksi edellyttää nimen selvennyistä ja virkamiehen kyseessä ollen myös virkanimikettä.

Virkamiehen tulee asiointilomakkeisiin vastatessa käyttää asianmukaista kieltä ja antaa vangille vastaus hänen kysymykseensä. Näin ei aina ole selvästikään menetelty. Varsin yleisenä tapana tuntuu olevan jostain syystä, että vastauksen loppuun laitetaan huutomerkki. Asiointilomakkeisiin vastaamista käsitellään myös kohdassa 8.10.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan henkilöstön huomiota on kiinnitetty vastausten asianmukaisuuteen sisältönsä ja kielensä puolesta. Allekirjoituksena on jatkossa viranhaltijan koko nimi tarvittaessa selvennyksellä ja virkanimike.

8.10

Tavaroiden haltuun saaminen ja vastaanoton toiminta

Vankien omaisuuden haltuun antaminen tapahtuu vastaanoton kautta. Vangit ovat kannelleet ja myös vankivastaanotolla tuoneet esille ongelmia vastaanotto-osaston toiminnassa. Vastaanoton toimintaa on arvosteltu siitä, että tavaroita on vaikea saada sieltä haltuun asuinosa-tolle, sinne on vaikea päästä käymään hakemaan tavaroita, sieltä ei vastata tavaroiden haltuun antamista koskeviin pyyntöihin tai niihin vastataan asiattomasti. Vankien kertoman mukaan tavaroiden haltuun antamista evätään perusteettomilla syillä ja vetoamalla yleisesti muun muassa palokuormaan.

Tarkastuksella käytiin perehtymässä vastaanoton toimintaan. Osaston tarkastusajankohtana paikalla olleen rikosseuraamusesimiehen mukaan vangeilla on noin kahden viikon viiveellä mahdollisuus päästä tarkastamaan, noutamaan tai vaihtamaan omaisuuttaan. Tarkastajille ei selvinnyt mihin em. kahden viikon määräaika perustuu. Vastaanotto-osaston paikalla olleet neljä henkilökunnan jäsentä kertoivat vankien mukanaan kuljettaman omaisuuden määrän kasvaneen viime vuosina ja töidensä aika ajoin ruuhkautuneen. Kasvaneen työmäärän osalta tarkastajille esiteltiin varsin täyden näköistä siviilivaatevarastoa ja toimiston tiskin alla olleita vankilaukkuja. Osastolla tarkastukseen käytetyn noin 45 minuutin aikana yhtäkään vankia ei vastaanotettu tai kutsuttu noutamaan tai vaihtamaan omaisuuttaan.

Tarkastuksella käytiin läpi vastaanoton asiointilomakkeilla olevia vankien pyyntöjä ja niihin annettuja vastauksia. Vastaanotto-osastolta löytyi noin 20 asiointilomakkeen pino, jotka odottivat toimenpiteitä. Asiointilomakkeissa vangit pyysivät muun muassa haltuunsa omaisuuttaan, halusivat vaihtaa hallussaan olevia tavaroita varastossa oleviin tai halusivat päästä tarkastamaan varastossa olevaa omaisuuttaan. Vanhimmat asiointilomakkeet oli päivätty noin kolmea viikkoa aiemmin ja nipussa oli kolmekin eri aikaan lähetettyä asiointilomaketta samalta vangilta, joista myöhemmin lähettämässään vanki tiedusteli, oliko aiempi viesti saapunut perille ja milloin olisi mahdollista päästä vastaanotto-osastolle käymään. Asiointilomakkeissa vangit pyysivät itselleen myös vuodenaikaan sopivia vaatteita. Tarkastusajankohtana ensilumi oli satanut ja vuorokautinen lämpötila keskimäärin pakkasella. Tätä taustaa vasten vaatteisiin liittyvät pyynöt tulisi AOA:n näkemyksen mukaan käsitellä mahdollisimman joutuisasti.

Yhdessä tarkastetuista asiointilomakkeessa vanki oli pyytänyt, että voisi tulla vastaanotto-osastolle hakemaan tavaroistaan tietyn tavaran. Vastaukseksi hän oli saanut, ettei henkilökunta nyt ehdi hakea esinettä hänen tavaroistaan. Vastaus pyyntöön oli siten täysin toista mitä vanki oli pyytänyt, eikä siitä ollut mitään apua vangin tavaran haltuun saamisessa, vaan ainoastaan haittaa. Vastauksen kirjoittaja ei pystynyt antamaan järkevää syytä siihen, miksi hän oli vastannut kyseisellä tavalla vangin pyyntöön.

Todettakoon, että vankivastaanotolla vanki kertoi samanlaisesta asiasta. Hän oli kysynyt asiointilomakkeella, oliko hänen postipakettinsa saapunut ja voisiko sen sisältämiä tavaroita saada haltuun. Tähän hänelle oli vastattu ainoastaan, että ”on tullut!”. Vanki kertoi joutuneensa laittamaan tavaroiden haltuun saamisesta uuden asiointilomakkeen ja taas kului viikkoja asian hoitamisessa.

Osaston vastaanottotiskin takana olevalle taululle oli kiinnitetty elokuulle päivätty asiointilomake, jossa vanki pyysi haltuunsa sätkäkonetta. Vastauksena pyyntöön oli kirjoitettu ”et saa”, johon vanki oli vastannut, niin ikään, kirjallisesti haistatellen. Tarkastajille jäi epäselväksi miksi ko. asiointilomake oli jätetty näytille osaston seinälle. Tarkastajat pyysivät saada nähdä vangin pyytämän esineen ja pyysivät rikosseuraamusesimiestä arvioimaan perusteita asiointilomakkeessa esitetulle yksioikoiselle kiellolle.

Henkilökunnan vastaukset asiointilomakkeisiin ovat lyhyitä, eikä niissä anneta neuvontaa, miten vangin tulisi menetellä asiassa. Asiassa ei ole ilmeisesti huomioitu, että kun hallussa pidettävän omaisuuden määrää rajoitetaan esim. paloturvallisuuden perusteella, vangille on annettava tilaisuus valita hallussaan pitämänsä esineet. Pelkkä kielteinen vastaus vangille asiassa ei ole siten riittävää. Vankeusasetuksen 24 §:n (ja tutkintavankeusasetuksen 5 §) mukaan

Omaisuuksien määrän kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vankilan tai vankilaosaston olosuhteet ja valvonnan aste, asuinhuoneen koko, säilytystilat, paloturvallisuus ja tilojen tarkastamisen asettamat vaatimukset. Kun hallussa pidettävän omaisuuden määrää rajoitetaan, vangille on annettava tilaisuus valita hallussaan pitämänsä esineet. Muutoin vangin haltuun annettavan omaisuuden laadusta ja määrästä noudatetaan, mitä vankilan järjestysäännössä määrätään.

Tarkastuksella tehtyjen ja myös muiden havaintojen perusteella vankien esittämä arvostelu vastaanoton toiminnasta on perusteltua ja uskottavaa. AOA pitää erittäin tärkeänä, että vastaanotossa toimitaan tavaroiden haltuun antamisessa ja pyyntöihin vastaamisessa virkamieheltä säännöksissä edellytetyllä tavalla.

AOA pitää myös 2–3 viikon viivettä vastaanottoon pääsyyn ja pyyntöihin vastaamiseen liian pitkänä. Vangin tulisi saada viikon sisällä vastaanotossa oleva tavaransa, jos siihen on tarve ja tarvittaessa tätä nopeamminkin esimerkiksi vaatteiden osalta, jos säätilassa tapahtuu merkittäviä muutoksia.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan koko vastaanotto-osaston työn kuvaa on tarkasteltu ja tarkastellaan jatkossakin. Vastaanoton maksimitoimitusaika palvelussa on nyt yksi viikko.

8.11

Tapaamiset

Valvotut tapaamiset

Valvottuja tapaamisia järjestetään lauantaina ja sunnuntaina klo 12.00–14.45. AOA pitää hyvänä sitä, että tapaamisia järjestetään viikonlopun molempina päivinä.

Järjestyssäännön mukaan tapaajia voi olla kerrallaan kaksi aikuista ja yksi-kaksi sylilasta. Tuulo-oppaan mukaan sylilapsia voi olla yksi. Jos säännöstä tulkitaan kirjaimellisesti, se estää muiden lasten kuin sylilasten pääsyä vankilaan. Yleensä säännös onkin muotoiltu toisella tavoin. AOA pitää muutenkin ongelmallisena, että lasten osalta asetetaan tiukkoja rajoituksia, koska perheet ovat erilaisia.

Valvomattomat tapaamiset

Valvomattomia tapaamisia järjestetään keskiviikkoisin, lauantaisin ja sunnuntaisin klo 9.00–11.30 eli kolme tapaamista viikossa. Järjestyssäännön mukaan valvomaton tapaaminen voidaan poikkeuksellisista syistä myöntää myös muuna aikana. Valvomaton tapaaminen voidaan myöntää kolmen viikon välein. Vankien kertoman mukaan tällä hetkellä seuraavat vapaat ajat ovat kuitenkin 1 ½ kuukauden päässä. Vankila on varsin suuri, 116 vankia, joten valvomattomien tapaamisten määrä tuntuu tarpeettoman vähäiseltä ottaen huomioon vielä se, että vankilassa myönnetään erittäin vähän poistumislupia, kuten ilmenee jäljempänä kohdassa 8.21.

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyölinjauksissa (2013) lähdetään siitä, että valvomattomien tapaamistilojen käyttöastetta tulisi nostaa. Linjauksien mukaan valvomattomia tapaamisia tulisi erikseen järjestää lapsien kanssa olemiseen ja parisuhteen hoitamiseen. Tämä edellyttää valvomattomien tapaamistilojen käyttöaikojen huomattavaa laajentamista.

Valvomattoman tapaamisen tila on siisti. Tila on wc-tilaa lukuun ottamatta poikkeuksellisen pieni, kun sitä verrataan muissa suljetuissa vankiloissa yleisesti käytössä oleviin tapaamistiloihin. Tilan varustuksen osalta vuoteen puuttuminen oudoksutti. Tilassa on puurunkoinen irtopatjain varustettu vuodesohva. Tilojen sisustamisessa tulisi huomioida myös parisuhteen hoitamisen tarpeet. Vankilasuunnitteluohjeen mukaan valvomattomassa tapaamistilassa tulee olla vuoteita ja niiden lisäksi tarvittaessa vuodesohva.

Vankeus- ja tutkintavankeuslaissa on varsin yksityiskohtaiset säännökset valvomattoman tapaamisen myöntämisen edellytyksistä. Vankilan järjestyssäännössä on kuitenkin annettu sellaisia määräyksiä valvomattoman tapaamisen myöntämisen edellytyksistä, joita siinä ei voida antaa. Järjestyssäännössä on lisäksi asetettu osittain vankeuslakia tiukemmat edellytykset valvomattoman tapaamisen myöntämiselle.

Yleisesti lähdetään siitä, että mikäli vangille on myönnetty valvomaton tapaaminen jo edellisessä vankilassa, vangille tulee myöntää tapaaminen myös uudessa vankilassa, ellei sitten ole tapahtunut jotain sellaista uutta, joka antaa aiheen toisenlaiseen ratkaisuun. Kummastusta herättää järjestyssäännön määräys siitä, että ”mikäli vangille on kuluvalle rangaistuskaudella myönnetty valvomaton tapaaminen jossain muussa vankilassa sekä vanki ja tapaaja täyttävät Mikkelin vankilan valvomattomista tapaamisista koskevan ohjeistuksen, eikä tapaamisen edellytyksinä olevia sääntöjä ole rikottu, tapaamiset myönnetään myös Mikkelin vankilassa”. Epäselväksi jää mitä tarkoitetaan ”Mikkelin vankilan ohjeistuksen täyttymisen vaatimuksella” ja millä tavoin se vaikuttaa tapaamisen myöntämiseen? Vangit ovat kertoneet ja kannelleet, että Mikkelin vankilassa heille ei ole myönnetty valvomattomia tapaamisia, vaikka niitä olisi heille myönnetty edellisessä vankilassa. Vaikuttaa siltä, että vankilan käytäntö valvomattomien tapaamisten myöntämisessä eroaa muista vankiloista tiukempaan suuntaan.

Vankilan ohjeistuksen mukaan vanki vaihtaa valvomattomaan tapaamiseen vastaanotossa vankilan vaatetuksen. AOA:n päätöksessä (5058/4/13) on katsottu, että vangeilla tulee halutessaan olla mahdollisuus käyttää omia vaatteitaan tapaamisissa. Tämä koskee myös valvomattomia tapaamisia. AOA kiinnittää Mikkelin vankilan huomiota tähän ja edellä mainittuun ratkaisuun, jossa hän on todennut muun muassa seuraavaa.

”Vaatus vankivaatteiden käyttämisestä lapsitapaamisessa on ongelmallinen. Vankeuslain 7 luvun 2 §:n mukaan omien vaatteiden käytön rajoittaminen edellyttää vankilan järjestyksen tai valvonnan taikka työturvallisuuden vaatimaa syytä. Selvityksessä ei ole esitetty, miksi tapaamisessa käytettävien vaatteiden tulisi olla vankivaatteita. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkökin on todennut lausunnossaan, että koska kyse on lapsen kanssa järjestettävästä tapaamisesta, hienotunteisuusyistä ja lapsen etua ajatellen vangilla tulee olla mahdollisuus järjestää etukäteen tapaamista varten omat vaatteet, jotka tämä voi vaihtaa tapaamisen ajaksi. Nähdäkseni vaatteiden vaihdon tarkoituksen, eli kiellettyjen aineiden ja esineiden vankilan osastolle kulkeutumisen estämisen, kannalta ei ole perusteita edellyttää, että tapaamisessa käytettävät vaatteet ovat vankivaatteita. Tapaamisessa käytettävien vaatteiden tarkastamisen kannalta ei voine olla merkitystä sillä, ovatko ne vankivaatteet vai vangin omat vaatteet. Vangin omat, hänen riisumansa vaatteet voidaan tapaamisen jälkeen tarkastaa siinä kuin vankivaatteetkin.

Tiedossani ei muidenkaan kuin valvottujen lapsitapaamisten osalta ole perusteita vaatia vankivaatteiden käyttöä. Kiellettyjen aineiden ja esineiden kulkeutumisen estäminen vankilan osastoille ei edellytä, että tapaamisissa käytetään vankivaatetusta, kun vangin omakin vaatetus on tarkastettavissa tapaamisen jälkeen.”

Työjärjestyksestä puuttuu säännös siitä, kenen tehtäviin kuuluu päättää valvomattomien tapaamisten myöntämisestä.

IPRA/Alken vastineesta ilmenee, että järjestyssäännössä ei enää anneta määräyksiä valvomattoman tapaamisen edellytyksistä. Mikkelin vankilan vastineen mukaan 25.11.2016 lähtien vangeilta kysytään aina haluavatko he valvomattomiin tapaamisiin omat vaatteet. Valvottujen tapaamisten tapaa- jien määrän määrittelyä on muutettu.

Lapsen tapaamiset

Valvotusta lapsen tapaamisesta säädetään vankeuslain vankeuslain 13 luvun 5 §:ssä (ja TVL 9:3) ja säännös tuli voimaan 1.5.2015. Sen mukaan

Suljetussa vankilassa vangille voidaan myöntää lupa alle 15-vuotiaan lapsen tapaamiseen siihen soveltuvassa tilassa, jos tapaaminen on tarpeen vangin ja lapsen yhteyksien ylläpitämiseksi eikä tapaaminen ole lapsen edun vastaista.

Valvottuja lapsitapaamisia on järjestetty jo paljon ennen edellä mainittua säännöstä useissa suljetuissa vankiloissa ja niissä on ollut lapsi-vanhempi -tapaamistiloja. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyönlinjauksissa lähdettiin siitä, että vankiloissa tulisi olla tilat lapsiystävälliset tapaamistilat lapsen ja vanhemman valvottuun tapaamiseen.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan ns. lapsitapaamisia vankilassa on ollut tammikuusta 2014 lähtien. Tapaamista koskeva hakemuslomake valmistui kuitenkin vähän ennen tarkastusta. Tulo-oppaan ja hakemuksen mukaan valvottuja lapsen tapaamisia järjestetään arkipäivisin perhetapaamistilassa klo 12.30–13.30. Tämä ilmeisesti tarkoittaa sitä, että tapaamisia voidaan myöntää ainoastaan maanantaisin, tiistaisin ja torstaisin.

Vankeus- ja tutkintavankeuslain mukaan suljetussa vankilassa on oltava soveltuvat tilat 5 §:n mukaisia lapsen tapaamisia varten. Lain esitöissä (HE 45/2014 vp) todettiin, että tällaiset tilat olisivat rauhallisia ja ne pyrittäisiin varustelemaan viihtyisiksi ja kodinomaisiksi ja että osassa vankiloista tällaisia tiloja on jo käytössä. AOA:n käsityksen mukaan laissa vaikutettaisiin lähde- tävän siitä, että lapsen tapaamista varten tulisi olla omat tilat. Tarkastuksella ilmeni, että vankilassa ei ole omaa tilaa lapsitapaamisille, vaan ne aiotaan järjestää valvomattomassa tapaamistilassa. Tämä on mielestäni ongelmallista sen johdosta, että luonnollinen aika lapsitapaamisille on viikonloppuna, jolloin taas tiloja käytetään valvomattomiin tapaamisiin. Ajankohta keskellä päivää ainoastaan arkipäivisin on muutenkin huono ja useimmiten mahdoton käyttää,

jos huoltaja on esimerkiksi töissä ja lapset ovat päiväkodissa tai koulussa. Tiedossa ei ole, että missään muussa suljetussa vankilassa ei olisi omia erillisiä lapsitapaamistiloja.

Vankilan työjärjestyksestä puuttuu säännös siitä, kenen tehtäviin kuuluu päättää lapsen tapaamisen myöntämisestä.

Mikkelin vankilan vastineen ja uuden järjestyssäännön mukaan lapsitapaamisia järjestetään myös viikonloppuisin. Viikonloppuisin tapaamiset järjestetään asiamiehen tapaamiseen varatussa tilassa.

AOA katsoo, että lapsitapaamisten järjestäminen asiamiehen tapaamistilassa voi olla ainoastaan väliaikainen ratkaisu ottaen huomioon säännöksessä lapsen tapaamistilalle asetut vaatimukset.

8.12

Asiamiehen tapaamistila

Asiamiehen tapaamiseen olosuhteista ja valvonnasta säädetään vankeuslain 13 luvun 6 §:ssä (ja TVL 9:4). Sen mukaan

Tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos vanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla vangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa vangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava vangille ja hänen asiamiehelleen.

Asiamiehen tapaamistilassa on valvontakamera ja se on päällä tapaamisten aikana. Kyseessä on ns. kiertävä kameravalvonta, eli kuva asiamiehen tapaamistilasta tulee aina välillä valvomossa näytölle. Tapaamistilassa ei näe, onko valvontakamera päällä vai pois päältä. Valvontakameran tallentaman kuvan tallennusaika on noin 1 ½ kuukautta.

Tapaamisten järjestämisessä kyseisessä tilassa on siten ollut kyse asiamiehen tapaamisen järjestämisestä valvottuna. Tapaamista ei voida järjestää kyseisissä olosuhteissa, jollei vanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyydä, elleivät valvonnan edellytykset poikkeuksellisesti täyty. Silloin kun asiamiehen tapaaminen järjestetään valvotussa tilassa, tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava vangille ja hänen asiamiehelleen.

Asiamiehen tapaamistilaan mennään valvotun tapaamistilan kautta, jonka seinällä on ilmoitus siitä, että tapaamistilaan kohdistuu kameravalvonta. Vankila vetosi siihen, että kyseinen ilmoitus koskisi myös asiamiehen tapaamistilaa. AOA ei tulkitse asiaa samalla tavalla, vaan katsoo ilmoituksen kohdistuvan ainoastaan valvottuun tapaamistilaan. Sillä seikalla onko asiasta katsottu ilmoitetun asiamiehelle ja vangille ei kuitenkaan ole merkitystä asiassa, koska valvonnasta ilmoittaminen ei oikeuta tapaamiseen valvontaan. Valvontakameran kuva on myös tallennettu, vaikka säännökset kieltävät kuvan tallentamisen.

Asiamiehen tapaamistilan valvonnassa on siten menetelty säännösten vastaisesti.

Mikäli tapaamistilassa järjestetään edelleen asiamiehen ja vangin välisiä tapaamisia ilman valvonnan edellytysten täyttymistä, valvontakamera tulee kokonaan poistaa tilasta tai valvontakamera tulee peittää siten, että asiamies ja vanki voivat varmistua, että tapaamistilaan ei kohdistu kameravalvontaa.

Asiamiehen tapaamistilojen kameravalvonta tuntuu olevan yleisempi ongelman IPRA:n vankiloissa. Oulun vankilan tarkastuksella syyskuussa 2016 kiinnitettiin samaan asiaan huomioita Oulun vankilan osalta. AOA antoi Kuopion vankilalle samasta asiasta huomautuksen 7.12.2016 (EOAK/3383/2016). AOA pitää tämän johdosta tarpeellista selvittää, miten asiassa menetellään IPRA:n muissa vankiloissa.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan henkilökuntaa on 25.11.2016 ohjeistettu aina kysymään vankia tapaamaan tulevalta asiamieheltä, haluaako hän tavata kameravalvotussa tilassa. Vankila on IPRA/Alken kanssa 3.1.2017 päättänyt rakentaa tapaamistilaan verhoratkaisun, jossa asiamies voi itse vetää läpinäkymättömän verhon seinällä olevan kameran eteen.

8.13

Ulkoiluolosuhteet

Vankilassa on neljä varsinaista ulkoilualueita, kaksi uudella puolella, itäpiha (239 neliötä) ja länsipiha (164 neliötä) ja kaksi vanhalla puolella, itäinen piha (275 neliötä) ja läntinen piha (231 neliötä). Uuden puolen ulkoilutilat sijaitsevat betonikannella ja vanhan puolen tilat ovat sorapohjaisia. Ulkoilutiloissa on kehon omalla painolla toimiva monitoimikuntoilulaite, jota vangit eivät tarkastuksen aikana näyttäneet käyttävän.

Vanhan puolen ulkoilutilojen ympärillä ovat vankilan muurit, joita pitkin kulkee suuria määriä vankilan tekniikkaa. Vankilan selvityksen mukaan näille pihaille on helpointa heittää muurin ulkopuolelta luvattomia esineitä ja aineita. Tämän vuoksi näillä ulkoilualueilla ulkoilevat lähinnä karkaamisen ja rikollisen toiminnan jatkamisalttiudeltaan matalan riskin omaaviksi arvioidut vangit. Ulkoilupihojen käytössä on myös jonkin verran kiertoa vaihtelun tarjoamiseksi ja myös riskien minimoimiseksi.

Vankeus- ja tutkintavankeuslaissa ei ole säädetty vankilan ulkoilualueen koosta. Rikosseuraamuslaitoksen vankilasuunnitteluohjeiden mukaan ulkoilualue on se alue, jossa vanki harrastaa ulkoilu-, liikunta- ja urheilutoimintaa. Osastokohtaisen ulkoilualueen ohjeellinen tilantarve on 30 neliötä/henkilö. Oleskelua varten tilassa on katoksia sekä tuoleja ja penkkejä. Euroopan neuvoston vankilasäännöissä todetaan ulkoilun osalta, että jokaiselle vangille on tarjottava mahdollisuus harrastaa vähintään tunnin ajan liikuntaa joka päivä ulkoilussa.

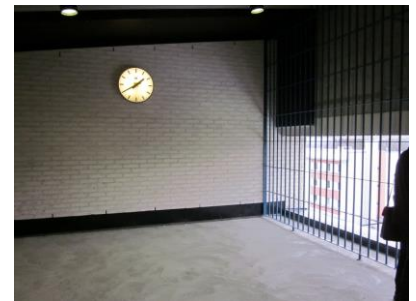
Vankilan selvityksen mukaan uuden puolen itäpihalla (239 neliötä) ulkoilee maksimissaan 21 vankia, joten vankilasuunnitteluohjeen mukaisen ulkoilutilan pitäisi tällöin olla 630 neliötä. Uuden puolen länsipihalla (164 neliötä) ulkoilee enimmillään 14 vankia ja ulkoilutilan tulisi tällöin olla vähintään 420 neliötä. Ulkoilualueiden pitäisi kyseisellä vankimäärällä olla siten yli 2 ½ kertaa nykyistä suurempi täyttääkseen ohjeistuksen. Tilanahtaus estää myös käytännössä juoksemisen tai muun liikunnan harrastamisen ulkoilun aikana.

Vanhan puolen länsipihan ulkoilutilan koko on 231 neliötä, mutta alue voisi ilmeisesti olla myös nykyistä suurempi. Ulkoilualueen kokoa on rajoitettu maahan merkityllä rajalla, mutta rajaukselle esitetty peruste jäi osittain epäselväksi. Vanhan puolen ulkoilutilat ovat paljon vähäisemmässä käytössä kuin uuden puolen ulkoilutilat. Ulkoilujen järjestäminen suositusten mukaisessa ulkoilutilassa ei ilmeisesti olisi mahdotonta, mikäli vanhan puolen ulkoilutilat voitaisiin ottaa käyttöön nykyistä laajemmin. Koska yleinen katu on suoraan muurien toisella puolella, riski tavaroiden heittämisestä muurin yli vangeille on varmasti sinällään todellinen. AOA pitää kuitenkin tärkeänä, että vankilassa perusteellisesti selvitettäisiin mahdollisuuksia ottaa vanhan puolen ulkoilutilat nykyistä laajempaan käyttöön. Asiassa tulisi huomioida lisäksi se, että vankien liikuntamahdollisuudet ovat vankilassa muutenkin erittäin huonot, kuten ilmenee tarkastuspöytäkirjan kohdasta 8.14.

Uuden puolen ulkoilutiloihin on hyvä näkymä viereisestä kerrostalosta, kuten ilmenee edellä kohdan 5 kuvasta sivulla 4. Helsingin vankilassa ilmeni samanlainen ongelma, kun uusia asuintaloja rakennettiin vankilan viereen. Siellä ongelma ratkaistiin rakentamalla näköeste, jonka kustansi Helsingin kaupunki. Mikkelin vankilan lisärakennus suunniteltiin ja rakennettiin valmiina olevien asuinrakennusten viereen, joten vastuu asiasta kuuluu Rikosseuraamuslaitokselle.

Erillään pidettäviä varten on oma ulkoilutila, jonka koko on noin 40 neliötä. Tila sijaitsee lisärakennuksen 3. kerroksessa. Ulkoilutila on erittäin karu ja matala eikä siellä ole mitään varusteita. Tila on kuin kerrostalon yksiö, jonka yksi seinä on osittain poistettu ja korvattu se kaltereilla. Vankilasuunnitteluohjeen mukaan erillään ulkoilevien vankien ulkoilutilan tulee erota luonteeltaan kylmästä sisätilasta ja sen koko on vähintään 70 neliötä. Tilat tulee pyrkiä tekemään mahdollisimman valoisiksi ja näkymä tiloista suunnitellaan niin, että tilan vaikutelma on avara. Jos vankila sijaitsee runsaslumisella alueella, voi piha olla kokonaan tai osittain katettu. Vähintään 50 % katteesta on valokatetta tai verkotettua osaa.

Erillään ulkoilevien ulkoilutila ei ole siten suunnitteluohjeen mukainen ja ulkoilutilaa on pidettävä olosuhteiltaan epätyytyttävänä. Ulkoilutila on pinta-alaltaan liian pieni ja olosuhteiltaan liikunnan kannalta muutoinkin toimimaton. Vangilla tulee myös olla muu mahdollisuus harrastaa liikuntaa, jos ulkoileminen pienellä erillispihalla kestää muutamaa päivää kauempaa. Ylipäänsä pieniä pihvoja ei ole pidetty soveltuvina pidempään kuin muutaman päivän käyttöön.

Erillään ulkoilevien ulkoilutila

Tarkastuksella ilmeni, että vangit voivat joutua ulkoilemaan erillään ulkoilevien tilassa pitkiäkin aikoja. Tarkastuksella haastatellun vangin mukaan tilaa oli tarjottu hänelle ulkoilupaikaksi toukokuusta 2016 lähtien. Vanki oli kieltäytynyt lähtemästä ulkoiluun kyseiseen ulkoilutilaan sen olosuhteiden huonouden takia.

Ulkoilutiloilla ei ollut varsinaisia sadekatoksia ja osalta puuttuivat penkit. AOA on päätöksensä (5.11.2015, dnro 4570/4/14) ottanut kantaa ulkoiluolosuhteisiin. Päätöksessä todetaan, että vankilan tulee edistää vankien mahdollisuutta ulkoilla sään sitä estämättä ja yhdytään CPT:n suositukseen, että vangeilla tulee olla mahdollisuus suojautua huonolta säältä. CPT on jo pitkään säännönmukaisesti suositellut maakohtaisissa tarkastusraporteissaan, että vankien ulkoilutiloilla tulee olla sadekatos.

Edellä todetussa päätöksessä viitataan myös aikaisempaan päätökseen, jossa todettiin, että olisi perusteltua antaa vankien käyttöön asianmukaiset sadevarusteet ulkoilun ajaksi. Varsinkin, jos vankilan ulkoilutilalla ei ole riittävän suurta katettua tilaa, vangille annettavaan asianmukaiseen vaatetukseen kuuluu myös sateelta suojaavat varusteet. Rikosseuraamuslaitoksen vankien laitosvaatetusta koskevan 1.4.2016 voimaan tulleen määräyksen (1/004/2016) mukaan vankila hankkii tarvittavat sadevaatteet vankien yhteiskäyttöön ulkoilua varten. Todetakaan, että esim. Riihimäen ja Turun vankilaan vangeille on hankittu sadevaatteita ulkoilua varten. Vankilan johtajalta saadun tiedon mukaan siellä ei ole menetelty edellä mainitulla tavalla. Vangeille on hankittu joitain sadevaatteita, mutta vankilan ohjeen mukaan vangin tulisi itse hankkia sadevaatetuksensa.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan jatkossa tullaan lisäämään vanhan puolen pihojen käyttöä, laajennetaan ulkoilualaa ja parannetaan ulkoilupihojen varustusta mahdollistaen monipuolisempaa liikunnan harrastamista. Erillään pidettävien ulkoilutilaa käytetään jatkossa äärimmäisen harvoin, painavin perustein ja silloinkin ainoastaan lyhyen aikaa. Vankien sadevaatehankinnat on käynnistetty.

8.14

Vankien muut liikuntamahdollisuudet

Vangeilla on mahdollisuus liikuntaan kerran viikossa vankilan liikuntasalissa. Liikuntavuoron kesto on 45 minuuttia, mutta käytännössä vanki pääsee liikkumaan sen aikana noin 30 minuutin ajan. Osastoilta pääsee kerrallaan enintään kahdeksan vankia liikuntaan. Jos osastolla on tätä enemmän liikuntaan haluavia vankeja, kaikki vangit eivät pääse osallistumaan siihen. Vankien kertoman mukaan osalla osastoista liikuntavuoro osuu myös samaan aikaan ulkoiluvuoron kanssa.

Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksen mukaan liikuntasali on vankien käytössä noin 20 tuntia viikossa. Vankien lisäksi henkilökunnalla on pelivuoroja 10 tuntia viikossa.

Vankilassa ei ole kuntosalia vangeille. Vankilassa on henkilökunnan käyttöön rakennettu kuntosalin ilmastoinnin konehuoneeseen, eikä tila ilmeisesti soveltuisi vankien kuntosaliksi. Vangeille on pieni kuntoiluhuone, jossa on yksi kuntopyörä ja soutu-laite, joten se ei korvaa kuntosalia. Vankeus- ja tutkintavankeuslaitoksissa ei ole erikseen säädetty vankien oikeudesta päästä kuntosalille. Ulkoilupihoilla ei ole myöskään painonnostovälineitä. Todettakoon, että esimerkiksi Mikkelin vankilaa hyvin vastaavassa Kylmäkosken vankilassa painonnostovälineitä on kolmella ulkoilupihalla.

Vankeuslain 11 luvun 1 §:n (TVL 16:1.1) mukaan vankilassa on kuitenkin järjestettävä vankilan oloihin soveltuvaa vapaa-ajan toimintaa ja että vangeille on annettava tilaisuus osallistua vapaa-ajan toimintojen suunnitteluun ja järjestämiseen. Vankiloiden suunnitteluohjeen mukaan kuntoilu on sellainen toiminta, jota varten vankilassa on yksi tai useampia tiloja. Kuntosalitoiminta on vankien keskuudessa epäilemättä suosituin ja tärkein vapaa-ajan toiminta. Kaikissa muissa vankiloissa, niin suljetuissa kuin avolaitoksissa on vangeille mahdollisuus käydä kuntosalilla. Kaikkein vankiloiden kuntosaleissa ei ole ns. vapaita painoja, vaan laitteet voivat olla myös ilmanpaineella toimivia.

IPRA/Alken ja vankilan vastineen mukaan hankesuunnitelmaan sisältyi 35 neliön kuntosalin, mutta suunniteltu tila jouduttiin kustannussyistä karsimaan pois ja tila muutettiin nykyiseksi opetuskeittiötasoiseksi keittiöksi. Keittiökäytösten kalleus huomioiden perustelu kummastuttaa. Tiukassa kustannustilanteessa kuntoilulaitteet tulisi myös hankkia ja sijoittaa ensisijaisesti vankien käyttöön, eikä henkilökunnan käyttöön.

Tarkastuksella vangit arvostelivatkin paljon siitä, että heillä ei ole mahdollisuutta päästä kuntosalin. Ottaen huomioon monien vankien liikunnallinen tausta, johon keskeisenä kuuluu kuntosaliharjoittelu ja heidän ikärakenteensa (20–30 vuotta), on kuntosalissa käynnin mahdollisuus vankien henkisenkin hyvinvoinnin kannalta epäilemättä tärkeää. Kuntosalimahdollisuuden puuttuminen aiheuttaa levottomuutta, kun vangit eivät pysty rasittamaan itseään fyysisesti.

Vangit kertoivat myös, että henkilökunta oli kieltänyt vankeja käyttämästä toisiaan vastuksena eri tavoin vankien yrittäessä korvata sitä, että eivät pääse kuntosalille. Ulkoilussa vanki ei ole esimerkiksi saanut mennä jalkakyykyn ajaksi toisen vangin selkään vastuksen saamiseksi. Kieltoa oli kerrottu perusteltavan vangin loukkaantumisen vaaralla.

Vankien liikuntamahdollisuudet ovat erittäin huonot, puolta tuntia viikossa urheilua liikuntasalissa ei voida missään nimessä pitää riittävänä varsinkaan, kun ulkoilunkaan aikana vangeilla ei ole kunnollista mahdollisuutta harrastaa liikuntaa ulkoilutilojen pienuudesta johtuen. AOA katsoo, että mahdollisuuksia vankien liikuntasalin käytön lisäämiseksi tulisi selvittää. Onko mahdollista suurentaa liikuntaan kerrallaan osallistuvien vankien määrää ja/tai lisätä liikuntavuorojen määrää? AOA arvioi, että vankien liikuntaa ohjaavan ohjaajan/vartijan roolia vankien suunnitelmallisen yksilö- ja ryhmäliikunnan osalta voisi tehostaa, kuten joissakin suljetuissa vankiloissa (esim. Kylmäkosken vankila) on jo tehty.

AOA pitää erittäin tärkeänä sitä, että vankien käyttöön saadaan asianmukainen kuntosali mahdollisimman nopeasti. Ihmetystä herättää se, miten uudisrakennuksen ja vanhan puolen peruskorjauksen yhteydessä on voitu jättää kuntosali rakentamatta.

IPRA/Alken ja Mikkelin vankilan vastineiden mukaan liikuntasalin käyttöä pyritään lisäämään ja liikunnan ohjauksesta vastaavan virkamiehen työaika keskitetään entistä enemmän liikuntaan. Selliosastojen yhteisiin tiloihin hankitaan kuntoiluvälineitä. Tämän hetkisen kuntoilutilan liikunnallista varustusta tullaan parantamaan. Lisäksi selvitetään yhden 3 hengen sellin (21,5 neliötä) muuttamista kuntoilutilaksi nykyaikaisin laittein. Hankesuunnitelmassa oli 35 neliön kuntosali, mutta se karsittiin kustannussyistä pois ja toteutettiin opetuskeittiötasoisena keittiönä.

AOA pitää sinällään myönteisenä, että vankilassa on ryhdytty välittömästi selvittämään asiaa. Vankisellin muuttaminen kuntoilutilaksi ei kuitenkaan voi ratkaista ongelmaa asianmukaisen kuntosalin puuttumisesta. Tilan pienuuden lisäksi riittävän ilmanvaihdon järjestäminen lienee ongelmallista. Varsinkin, mikäli tavoitteena on ohjata vankien liikuntaa anaerobisesta paino- ja voimaharjoittelusta aerobiseen harjoitteluun. AOA:n käsityksen mukaan vankilan ja IPRA/Alken tulisi ennakkoluulottomasti selvittää erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia kuntosalin paikaksi.

8.15 Kirjasto

Kirjastosta säädetään vankeuslain 11 luvun 4 §:ssä (ja TVL 16:1.1). Sen mukaan

Vankilassa on oltava kirjasto tai vangeille tulee järjestää mahdollisuus käyttää yleisiä kirjastopalveluja. Vankilan kirjaston on toimittava yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa ja sen toiminnan tulee vastata yleisten kirjastojen toimintaperiaatteita.

Vangeille on varattava riittävän usein pääsy vankilan kirjastoon ja heitä on ohjattava kirjaston käytössä. Edellä 3 §:n 2 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen ja omasta pyynnöstään erillään asuvien vankien kirjastopalveluista on huolehdittava muulla tavoin.

Vangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee kirjastossa käyntiä taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus päästä vankilan kirjastoon.

Vankeuslain 11 luvun 8 §:n (ja TVL 7:5) mukaan vangin kirjastoon pääsyn epäämisestä päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytyksiä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että vankilassa ei ollut kirjastoa ja että sellainen tulee perustaa ja että myös kaukolainojen lainaaminen yleisistä kirjastoista tulee mahdollistaa. Vankilaan oli varattu pieni tila kirjastolle, mutta sitä ei ollut otettu käyttöön.

Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuksen jälkeen vankilassa on perustettu kirjasto kesäkuussa 2016. Kirjasto on erittäin pienessä tilassa, johon ei mahdu samaan aikaan kuin muutama henkilö. Kirjastoon pääseminen edellyttää sitä, että vanki pyytää sitä ensin asiointilomakkeella vapaa-ajan toiminnoista vastaavalta vartijalta, joka toimii myös kirjastovartijana. Kyseinen vartija hakee osastolta vangin kirjastoon yleensä ilmeisesti sen jälkeen, kun osastolta ilmoittautuneita on enemmän kuin yksi vanki. Kyseisen vartijan työajasta suurin osa kohdistuu muuhun, kuin kirjastoasioiden hoitamiseen. Osastoilla on listat kirjastossa olevista kirjoista ja vangeille on mahdollisuus myös sitä kautta asiointilomakkeilla lainata kirjoja ilman kirjastossa käyntiä. Vangilla voi yhdellä kertaa olla lainassa enintään kolme kirjaa. Vankilassa on nimetty lainaus-toiminnasta vastaava vanki, jonka tehtävänä on etsiä vankien tilaamat kirjat ja pitää yllä lainausjärjestelmää.

Vangit eivät siis pääse kirjastoon osastoittain, eikä kirjastoon pääsemiselle ole tiettyä ajankohdtaa eikä ajankohdasta määrätä päiväjärjestyksessä. Ohjeistusta ei ilmeisesti ole myöskään annettu siitä, kuin usein vangin on päästävä kirjastoon. Tarkastuksella saatiin osittain erilaista tietoa siitä, miten usein vangeilla on mahdollisuus käytännössä päästä kirjastoon ja asia vaikutti varsin sattumanvaraiselta. Vangin kertoman mukaan hän oli päässyt kirjastoon vasta kolmen viikon kuluttua siitä, kun oli jättänyt ensimmäisen kirjastoon pääsyä koskevan pyynnön. Vankeus- ja tutkintavankeuslain mukaan vangin on päästävä käymään kirjastossa, ellei pääsyn rajoittamiselle ole vankeuslaissa esitettyjä perusteita. Laissa ei ole säännöstä siitä, kuinka usein vangin on päästä kirjastoon, mutta käytännössä muissa vankiloissa vangit pääsevät kirjastoon kerran viikossa. Tietenkin on hyvä, että vangeille on annettu mahdollisuus kirjojen lainaamiseen myös lomakkeella, mutta tämä ei voi korvata vankeuslaissa säädettyä oikeutta käydä kirjastossa lainaamassa kirjoja.

Kirjaston kirjavalikoima on vaatimaton. Ulkomaankielistä kirjallisuutta oli lähinnä venäjäksi ja arabiankielistä kirjallisuutta ei ollut ollenkaan. Kaukolainana vangeilla on mahdollisuus lainata ainoastaan opiskelukirjoja.

Vankilan menettely rajoittaa kaukolainat ainoastaan opiskelukirjoihin on virheellinen. AOA:n vastauksessa 14.4.2014 (1544/4/14) on otettu kantaa Mikkelin vankilan menettelyyn, jossa vangille ei annettu mahdollisuutta lainata kirjoja Mikkelin kaupungin kirjastosta kaukolainana muita kuin opiskelukirjoja. Päätöksessä todettiin seuraavaa.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on todennut kannanottonaan (2076/4/14) seuraavan.

Olen aiemmissa päätöksissäni ottanut kantaa vankien kirjastopalveluihin (muun muassa 2400/4/08, 2713/4/10, 4598/4/10). Tiedossani on vankiloiden kirjastoiden toimintaan ja hankintoihin osoitettujen määrärahojen niukkuus. (.....) kanteluun saadussa selvityksessä kerrottujen määrärahojen puitteissa tehtyjen uushankintojen määrät ovat kuitenkin arvioni mukaan niin pieniä, että kirjastossa oleva aineisto auttamatta vanhenee vuosi vuodelta.

Vankien mahdollisuudesta kirjastopalvelujen käyttöön, mukaan lukien kaukolainaus, olen aiemmissa kannanotoissani (2400/4/08) todennut muun muassa seuraavan.

"Käsitykseni mukaan tutkintavankeuslaissa ja lain esitöissä asetettuja vaatimuksia vankien pääsulle riittävän usein vankilan kirjastoon tai mahdollisuutta käyttää yleisiä kirjastopalveluita ei tule rajoittaa siten, että ne koskisivat vain vankeja, jotka opiskelevat. Kirjastoa koskeva säännös ei anna valtuutusta tapauskohtaiseen harkintaa yksinomaan vangin opiskelun perusteella. Perustuslain takaaman sananvapauden näkökulmasta kaikilla vangeilla tulisi olla oikeus vastaanottaa tietoja".

Hallituksen esityksessä vankeus- ja tutkintavankilaksi (HE 263/2004 vp, s. 174) on todettu seuraavaa: "Nykyistä lakia vastaavasti pykälään ehdotetaan säännöksiä vankilan kirjastosta ja mahdollisuudesta käyttää yleisen kirjaston palveluja. Maininnalla yleisten kirjastojen palveluista tarkoitetaan, että vangeille voidaan vankilan valvonnan asteesta riippuen antaa mahdollisuus käydä itse yleisessä kirjastossa tai vankilassa käyvässä kirjastoautossa. Yleisten kirjastojen palveluiden käyttö voidaan järjestää myös kaukolainauksin vankilan kirjaston kautta, jos vankilassa on kirjasto. Normaalisuusperiaatteen mukaisesti pykälään ehdotetaan lisäksi säännöstä, jonka mukaan

vankilan kirjastojen on oltava yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa ja kirjaston toiminnan tulee vastata näiden toimintaperiaatteita."

AOA totesi vastauksessa, että saadun selvityksen perusteella kaukolainauksen keskeytys on ollut tilapäinen ja koskenut vain osaa lainattavasta materiaalista. AOA katsoi, että kantelunne perusteella ei ole ilmennyt aihetta epäillä Mikkelin vankilan syyllistyneen lainvastaiseen menettelyyn tai velvollisuuden laiminlyöntiin keskeyttäessään tilapäisesti kaukolainauksen viihdekirjallisuuden osalta.

Vankilan kirjastoa ei voida pitää asianmukaisena 116 vangin vankilalle. Vankien kirjastopalveluita ei voida muutenkaan katsoa järjestetyn siten, kuin vankeus- ja tutkintavankeuslaissa edellytetään. Ihmetystä herättää myös se, miten uudisrakennuksen ja vanhan puolen peruskorjauksen yhteydessä hankesuunnitelmissa oli huomioitu kirjaston tarve, kun lopputulos on näin kyseisenlainen.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan vangit pääsevät jatkossa kirjastoon osastoittain kerran viikossa ilman ennakkoilmoittautumista.

Vankilassa on monitoimitila, joka on ilmeisesti vähäisessä käytössä. Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuksen aikana siellä ei ollut ollut toimintaan ja sama havainto tehtiin AOA:n tarkastuksella. Jos monitoimitilalle ei ole kunnollista tarvetta muiden toimintojen järjestämisessä, kirjaston sijoittaminen kyseiseen tilaan voisi olla harkittavaksi otettava vaihtoehto. Kirjaston lisäksi tilaan voisi sopia uskonnonharjoittamiseen varattu tila, kuten vankilan vastineessa kohdasta 8.16 ilmenee.

8.16 Tilat uskonnonharjoitukseen

Vankeuslain 11 luvun 3 §:n (ja TVL 16:1.1) mukaan vankilassa on oltava uskonnonharjoitukseen soveltuvat tilat. Lain esitöissä (HE 263/2004 vp) todettiin, että "jos vankilassa ei ole kirkkoa, siellä tulisi olla muu uskonnonharjoittamiseen soveltuva tila. Tällaisella tilalla tarkoitetaan erillistä, rauhallista tilaa, joka soveltuu uskonnonharjoittamiseen ja hiljentymiseen. Tällainen tila voidaan sisustaa kutakin tilaisuutta varten siten, että tilaa voidaan käyttää erilaisten uskonkuntien ja uskonnollisten suuntausten tilaisuuksiin".

Vankilasta saadun tiedon mukaan vanhan puolen peruskorjauksen yhteydessä siellä ollut kirkko muutettiin monitoimitilaksi ja siellä voidaan edelleen järjestää myös hengellisiä tilaisuuksia. Hengelliset tilaisuudet järjestetään myös vankilan liikuntasalissa ja uuden puolen luokassa. Tällä hetkellä vankilassa ei ole pelkästään hengellisten tilaisuuksien järjestämiseen varattua tilaa. AOA:n tiedossa ei ole, että missään muussa suljetussa vankilassa ei olisi erillisiä tiloja uskonnonharjoitukseen.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan monitoimitilaan tuleen sermein erottamaan erillinen uskonnonharjoittamiseen varattu tila.

8.17 Laitosmyymälä

Vankilassa on valintamyymälämallinen laitosmyymälä. Vangilla on ostoskori, johon hän kerää itse tavarat myymälän hyllyiltä ja menee sen jälkeen kassalle maksamaan. Vartijalla on vangin maksukortti, jonka vartija antaa vangille maksamisen ajaksi. Maksaminen tapahtuu siten, että vanki näppäilee maksupäätteelle oman pin-koodinsa. Vanki voi samassa yhteydessä ostaa

myös puhelu-aikaa. Vangit pääsevät ostoksille laitostenmyymälään kerran viikossa vankilan kaikkiltaan osastoilta.

Laitostenmyymälän toiminta vaikutti erittäin hyvältä ja toimivalta sekä myös normaalisuusperiaatteen mukaiselta.

8.18

Eristysselliosaston olosuhteet ja niiden siisteys

Eristyssellien olosuhteet ovat erittäin karut. Sellissä ei ole mitään kalusteita ja betonilattialla on vain paikka patjaa varten. Vanki joutuu sellissä syömään lattialla.

Vangeille määrättävät yksinäisyysrangaistukset pannaan täytäntöön eristyssellissä. Sellia on pidettävä olosuhteiltaan sopimattomana yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanoon, jonka päätarkoitus on vankeuslain 15 luvun 8 §:n (ja TVL 10:8) mukaan sisältää omaisuuden hallussapidon, yhteydenpidon, kirjaston käytön radio- ja televisio-ohjelmien sekä harraste ja vapaaajan toiminnan rajoittamisen. Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksessa katsottiin, että vankilan tulisi huolehtia siitä, että vanki ei joudu olemaan eristyssellissä pidempään kuin on välttämätöntä ja että kurinpitorangaistus voidaan panna täytäntöön myös muussa sellissä, jos vanki käyttäytyy rauhallisesti. Myös AOA:n tarkastuksen aikana vankilan johtajan kanssa keskusteltiin siitä, että yksinäisyysrangaistuksia voitaisiin panna täytäntöön matkaselliosaston sellissä. AOA katsoo, että yksinäisyysrangaistuksia ei tulisi panna täytäntöön vankilan eristyssellin kaltaisissa olosuhteissa.

Eristysselli

Eristyssellejä käytetään myös silloin, kun vankia pidetään erillään järjestysrikkomuksen selvittämistä varten ennen kurinpitorangaistuksen määräämistä. AOA katsoo, että kyseisellä perusteella vanki tulisi sijoittaa kyseisiin tiloihin vain poikkeuksellisesti ja silloinkin mahdollisimman lyhyeksi ajaksi. Tällöin on varmistuttava ensinnäkin siitä, että vankeuslain 15 luvun 14 §:n mukaiset edellytykset ylipäätään täyttyvät. Kuten jäljempänä kohdasta 8.22 ilmenee, vankeja on sijoitettu eristysselliin edellä mainitulla perusteella pitkäksikin aikaa vain huonon käytöksen perusteella.

Eristyssellien siisteydestä oli myös huomautettavaa. Yhden sellin kaltereissa oli ulostetta. Kaikkien sellien teräksiset wc-istuimet vaikuttivat olevan piintyneen lian peitossa ja yhden sellin juomahana puuttui kokonaan. Tiedusteltaessa syytä sellien kehnoon siisteyteen, vankilan taholta todettiin vankipuhdistajien vastaavan siivouksesta. AOA katsoi, että tästä huolimatta on viime kädessä osaston vartijoiden vastuulla valvoa, että vankipuhdistajat suorittavat työnsä huolella. Tarkastusajankohtana selleissä havaitut ulostejämmät aiheuttavat selliin mahdollisesti sijoitettavalle henkilölle terveydellisen riskin.

Eristyssellin wc

Mikkelin vankilan vastineen mukaan jatkossa kurinpidolliset yksinäisyysrangaistukset pannaan täytäntöön matkasellissä tai henkilön omassa sellissä ja eristyksellejä käytetään vain todellisiin eristämistarpeisiin. Eristyssellit on puhdistettu perusteellisesti viikolla 46 ja jatkossa niiden siisteystydestä huolehditaan aina välittömästi käytön loputtua. Vastineen mukaan wc-istuimissa ja pesualtaassa näkyvä punaruskea väri on ruostetta, joka on aiheutunut siitä, kun eristettynä oleva vanki irrotti sellirakenteen rautaosia vieden ne teräksiseen wc-pönttöön ja lavuaariin. Ruosteen poistaminen on ollut hankalaa, mutta siinä on jotenkin onnistuttu.

8.19

Sellikalustus

Yö/lukuvalo

Asuinselleissä valona oli katossa oleva loisteputkivalaisin, eikä selleissä ollut pöytävalaisinta lukemista varten. Kattovalossa lukeminen oli vaikeaa ja vangit ovat kannelleet asiasta kirjallisesti ja tarkastuksen aikana. Tarkastuksen aikana tuotiin esille myös se, että kahden vangin asuttamassa sellissä lukuvalaisin olisi tarpeellinen myös silloin, jos toinen vangeista haluaa lukea ja toinen nukkua. Rikosseuraamuslaitoksen vankilasuunnitteluohjeen asuinsellikortin mukaan asuinselliin ”yö- ja lukuvalaisimeksi hankitaan joko sabotaasisuojattu seinävalaisin tai vaihtoehtoisesti pistotulppaliitäntäinen helposti uusittava lukuvalaisin”.

Saatujen tietojen mukaan vankila ei ole suostunut hankkimaan vangeille lukuvaloja eikä vangeille ole annettu lupaa hankkia niitä myöskään omalla kustannuksellaan. Asiaa on perusteltu sillä, että vankilan hallussapito-ohjeen mukaan lukuvaloja ei anneta vangille haltuun ja sellin valaistus on riittävä. Vankila on antanut myös kanteluun (EOAK/4394/2016) selvityksen, jonka mukaan vankisellien valaistus on valaistussuunnitelman mukainen ja siinä pitäisi pystyä lukemaan silmien rasittumatta. Selvityksen mukaan, mikäli valaistus ei ole riittävä, tulee vankilan korjata se lisävaloilla kaikille vangeille tasapuolisesti.

Sellijakkara

Vanhan puolen selleissä on istuimena heikkorakenteinen muovinen jakkara. Tarkastuksella vangit valittivat sitä, että jakkaralla on huono istua. Tarkastuksen aikana käytävällä näkyi myös yksi rikkoutunut muovijakkara. Uuden puolen selleissä oli puiset jakkarat. Asuinsellien jakkarointa valmistetaan vankityönä, joten tarkastuksen aikana ihmetystä herätti se, miksi niitä ei ole hankittu vanhan puolen selleihin.

AOA pyytää selvitystä edellä mainituista asioista.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan kaikkiin selleihin tullaan hankkimaan lukuvalot. Muoviset sellijakkarat korvataan puukantisilla metallijakkaroilla.

8.20

Vankien toiminnat ja sellin ulkopuolinen aika

Sellin ulkopuolella vietettävän ajan vähäisyys sekä se, ettei kaikille vangeille ole tarjota mahdollisuutta vankeuslain 8 luvussa ja tutkinta- vankeuslain 4 luvussa tarkoitettuun toimintaan ja että myös vapaa- ajan toimintojen määrä voi olla vähäinen, on yleinen ongelma vankiloissa. Mikkelin vankilassa vapaa-ajantoimintoja osaltaan vähentää myös se, että siellä ei ole kuntoa- salia ja kirjastoa, joissa vangit muissa vankiloissa käyvät osastoittain.

Vankien opiskelumahdollisuudet on vankilassa järjestetty hyvin. Vangeilla on mahdollisuus suorittaa Oulun aikuislukioon kesken jäänyttä peruskoulua tai lukio-opintoja. Lukio-opintoja voi suorittaa myös videon välityksellä erillisessä opetusluokassa. Vankilassa oltiin juuri tarkastuksen aikana ottamassa käyttöön ns. Vankimoodle-oppimisympäristö, jossa vanki voi suorittaa itsenäisesti verkossa lukio-opiskeluja.

Vankilan osalta vankien toimintoja ja mahdollisuutta sellin ulkopuoliseen aikaan ei ole tarkastuksen yhteydessä käyty yksityiskohtaisesti läpi. Tätä ei pidetty tarkoituksenmukaisena, koska Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuksella on selvitetty asiaa yksityiskohtaisesti. Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksessa katsottiin, että

Vankilan tulee kehittää suljetuimpien osastojen toimintaa siihen suuntaan, että sellien aukioloaikaa lisätään ja vankien tarpeiden mukaista toimintaa (työ, koulutus, ohjelmat, arjen taidot, vapaa-aika) kehitetään ja laajennetaan. Suunnitteilla olevan matalan kynnyksen toiminnan lisääminen osastoilla vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta ja tällaista kehitystä on hyvä jatkaa ja voimistaa.

Vankilan osastojen päiväjärjestyksiä tulee kehittää selkeämmiksi ja suunnitelmallisemmiksi niin, että niissä olisi arjen toimintojen järjestäminen ja liikunta-mahdollisuudet selkeästi esillä. Tämä turvaisi vangeille tarjottavien vapaa-ajan toimintojen säännöllistä järjestämistä.

Vankilan tulee kehittää vankien mahdollisuutta osallistua vapaa-ajan toimintoihin kehittämällä vapaa-ajan toimintaansa esim. kirjaston ja muun toiminnan osalta. Vapaa-ajan toimintojen lisäämisen ja matalankynnyksen toimintojen kehittämisen avulla olisi varmasti mahdollisuus lisätä sellin ulkopuolista aikaa niiden vankien osalta, joilla mahdollisuus olla sellin ulkopuolella arkisin jää alle 8 tunnin. Toimintaa voisi lisätä arjetoimintojen ja esim. taide- tai muiden harrastusten suuntaan, joita vankilassa vaikutti olevan heikosti tarjolla.

AOA pyytää, että Rikosseuraamuslaitos toimittaa jälkitarkastuskäyntinsä jälkeen oikeusasiamiehen kansliaan tiedot siitä, mihin toimenpiteisiin vankilassa on ryhdytty asiassa tarkastuskertomuksessa esitettyjen suositusten johdosta. Tämän johdosta asia ei anna tällä hetkellä muuhun kuin, että AOA toteaa seuraavaa.

AOA on käsitellyt sellin ulkopuolisen ajan vähäisyyden ongelmaa laajasti omaan aloitteeseen antamassaan ratkaisussa (päätös 24.6.2015, dnro 1901/2/11). Ratkaisu on luettavissa eduskunnan oikeusasiamiehen internet-sivuilta www.oikeusasiamies.fi. Apulaisoikeusasiamies viittaa tässä ratkaisussa toteamaansa.

OA Jääskeläinen on ratkaisussaan (päätös 28.5.2012, dnro 3787/4/10) ottanut kantaa tutkintavangin kohteluun ja toimintamahdollisuuksiin Oulun vankilassa tilanteessa, jossa käräjäoikeus oli asettanut rajoituksia yhteydenpidolle. Myös tämä ratkaisu on luettavissa eduskunnan oikeusasiamiehen internet-sivuilta. AOA korostaa erityisesti seuraavia kohtia tästä ratkaisusta.

Tutkintavankeuslaki edellyttää tutkintavankien ihmisarvoista kohtelua. Tutkintavankeuslain ehdoton lähtökohta on, että tutkintavangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat. Mielekkään toiminnan puute ja oleminen selliin suljettuna lähes vuorokaudet ympäriinsä on henkisesti raskasta. Kantelijan tapauksessa myös fyysisen kunnan ylläpitäminen on saattanut olla vaikeaa, koska hänellä ei päivittäisen ulkoilun lisäksi ole ollut muita liikuntamahdollisuuksia.

- - -

Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi toimiva eu-rooppalainen komitea (CPT) on toistuvasti korostanut, että tutkintavankien tulee voida viettää kohtuullinen aika päivästä, vähintään kahdeksan tuntia, sellinsä ulkopuolella vaihtelevassa ja mielekkäässä toiminnassa.

CPT on korostanut tutkintavankien toimintamahdollisuuksia siinäkin tapauksessa, että heihin on kohdistunut tuomioistuimen määräämiä yhteydenpitörajoituksia.

CPT on viimeisimmän Suomeen tekemänsä tarkastuskäynnin (22.9.–2.10.2014) perusteella toistanut suosituksensa, että tuomioistuimen eristettäviksi määräämille vangeille tulee tarjota mahdollisuus tarkoituksenmukaiseen toimintaan.

8.21

Poistumisluvat ja asteittainen vapauttaminen

Vankilan poistumislupakäytäntö on erittäin tiukka ja poistumislupia myönnetään vähän. Tällä hetkellä sillä on suljetuista vankiloista kaikkein alhaisin poistumislupien myöntöprosentti 28,7 % (tammi-lokakuu 2016), kun taas perinteisesti tiukan poistumislupakäytännön Turun vankilassa se on 48,8 % ja Riihimäen vankilassa 49,6 %. Mikkelin vankilan poistumislupakäytäntö eroaa merkittävästi myös IPRA:n alueen muista vastaavista vankiloista, myöntöprosentti on Kuopion vankilassa 74,7 %, Oulun vankilassa 57 % ja Pyhäselän vankilassa 54,3 %. Todettakoon, että Mikkelin vankilassa myönnettiin lokakuussa 2016 vain yksi poistumislupa ja poistumislupien myöntöprosentti oli 11,1.

Vankilan johdon käsityksen mukaan, jos vanki on poistumislupakelpoinen, hänen paikkansa ei ole Mikkelin vankilassa, vaan turvallisuustasoltaan matalammassa vankilassa. AOA:n tiedossa ei kuitenkaan ole, että Mikkelin vankilaan sijoitetut vangit olisivat millään tavalla ainakaan vaarallisempia tai korkeampaa turvallisuustasoa vaativia, kuin edellä mainittuihin muihin vankiloihin sijoitetut vangit. Kyseisellä asialla ei voida siten perustella eroa poistumislupien myöntöprosentissa.

Todettakoon, että Mikkelin vankilan toiminta- ja kehittämissuunnitelmasta vuodelle 2015 ilmenee, että Rikosseuraamuslaitoksen johtoryhmässä 19.5.2015 tehdyn päätöksen mukaan ”Päijät-Hämeen alueelta kotoisin olevat miesvangit sijoitetaan ensisijaisesti Mikkelin vankilaan silloin, kun vanki on sijoitettava suljettuun vankilaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vankilaan tullaan sijoittamaan – ja on jo sijoitettukin – myös lyhytaikaisia vankeja, jotka vapautuvat Mikkelin vankilasta. Esimerkiksi joulukuussa 2015 Mikkelin vankilasta vapautui noin 15 vankia. Tämä täytyy huomioida vapauttamisen valmisteluun kohdennettavassa resursoinnissa”. Kyseessä on tuomitut, jotka aikaisemmin sijoitettiin Hämeenlinnan vankilaan. Edellä mainittu on siten ristiriidassa vankilan johdon edellä toteaman arvioin kanssa vankilaan sijoitettavista vankeista ja heidän poistumislupakelvottomuudesta.

AOA katsoo, että vankilan poistumislupakäytäntö eroaa muiden vankiloiden käytännöstä ilman, että sille olisi osoitettavissa perusteltua syytä ja että vankeja ei siten kohdella yhdenmukaisesti muihin vankiloihin sijoitettujen vankien kanssa poistumislupia myönnettäessä.

Vankila eroaa muista vankiloista myös muiden lupien kuin poistumislupien myöntämisessä. Muiden lupien osalta (lyhyt poistumislupa saatettuna, muu lupa, opintolupa, siviilityölupa ja tilaisuus) vankilassa ei ole myönnetty yhtään lupaa (tammi-lokakuu 2016), kun Oulun ja Kuopion vankilassa lupia myönnettiin 7 kappaletta ja Pyhäselän vankilassa 29 kappaletta.

Poistumislupien myöntäminen on yksi avolaitossijoituksen arvioinnissa huomioon otettavista tekijöistä ja vankilan tiukka poistumislupakäytäntö epäilemättä heikentää myös vankien mahdollisuuksia siirtyä avolaitokseen. Vankilasta 20.11.2016 saadun tiedon mukaan vuoden 2016 aikana sieltä on kuitenkin vapautunut jo 121 vankia, mikä ei sisällä vapautuneita tutkintavankkeja. Koska vankilasta vapautuu suoraan vankeja, herää kysymys siitä, miten heidän vapauttamisensa voidaan suorittaa asteittain ja suunnitelmallisesti, ellei vangeilla ole mahdollisuuksia käynteihin vankilan ulkopuolella ennen vapauttamista.

Vankilasta vankeja ei ole myöskään sijoitettuna valvottuun koevapauteen, eikä ilmeisesti ole koskaan ollutkaan. Todettakoon, että vankeja on tällä hetkelläkin valvotussa koevapaudessa niin Riihimäen vankilasta kuin Turun vankilastakin. Vankilan johtajan tarkastuksen aikana kerrotun mukaan ensimmäinen vanki olisi kuitenkin vapautumassa valvotun koevapauden kautta lähiaikoina.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan poistumis lupien myöntämiseen on tarkastuksen jälkeen kiinnitetty erityistä huomiota ja myös myönteisiä päätöksiä on tehty.

8.22

Kurinpitorangaistukset ja kurinpitoasioiden käsittely

Tarkastuksella käytiin läpi vankilan kymmenen viimeisen kurinpitokäsittelyn asiakirjat, jotka koskivat Mikkelin vankilassa tehtyjä järjestysrikkomuksia. IPRA/Alkesta saadun tiedon mukaan vain yhteen päätöksistä oli haettu oikaisua aluejohtajalta ja että yhdestäkään päätöksestä ei oltu haettu muutosta vallittamalla hallinto-oikeuteen.

Tarkastuksella huomio kiinnittyi vangeille vankilassa määrättyjen kurinpitoseuraamusten ankaruuteen ja puutteisiin kurinpitoasian käsittelyn kirjauksissa. Rikosseuraamuslaitos on antanut ohjeen (3/004/2014) kurinpitorangaistuksen määräämisestä. Ohjeen tarkoituksena on yhdenmukaistaa vankiloiden käytäntöjä ja toimintatapoja kurinpitorangaistusten määräämisessä ja käsittelyssä. Ohjeessa on liite, jossa on taulukko eri järjestysrikkomuksille annettava minimi-, keskimääräinen ja maksimiseuraamus. Todettakoon, että vankeus- ja tutkintavankeuslain mukaan yksinäisyysrangaistusta voidaan määrätä enintään 10 vuorokautta.

Kurinpitorangaistusten määräämisen arviointia

Sopimattoman käytöksen minimiseuraamus on ohjeen mukaan varoitus, keskimääräinen seuraamus varoitus tai oikeuksien menettäminen ja maksimiseuraamus 3 vuorokautta yksinäisyyttä. Luvattomalla alueella liikkumisesta minimiseuraamus on varoitus, keskimääräinen seuraamus varoitus tai oikeuksien menetys ja maksimiseuraamus 2 vuorokautta yksinäisyyttä.

Asiakirjoista ilmenee, että vangille on määrätty sopimattomasta käytöksestä ja järjestyssäännön rikkomisesta kurinpitorangaistuksena 5 vuorokautta yksinäisyyttä (2.8.2016, 65/2016/Miv). Ilmoituksen mukaan tapauksessa vangin katsottiin käyttäytyneen asiattomasti koko päivän, kiellosta huolimatta vierailleen luvattomasti toisella osastolla sekä ulkoilun jälkeen avautuneen kuinka häntä alkaa vituttaa säännöt ja määräykset mitä hänelle annetaan. IPRA/Alken vastineessa katsottiin, että koska kyseessä on kaksi erillistä rikkomusta ja vangin asiaton käytös on ollut toistuvaa, päätöksentekijä ei ole poikennut asiassa edellä mainitusta ohjeistuksesta.

Kurinpitopöytäkirjasta ja -päätöksestä ei kuitenkaan mitenkään ilmene, että kurinpitorangaistus olisi määrätty sopimattoman käytöksen lisäksi myös luvattomalla alueella liikkumisesta. Luvattomalla alueella liikkumista ei ole millään tavalla yksilöity kurinpitoasiakirjoissa. Päätöksessä tapahtuma-ajaksikin on merkitty ainoastaan sopimattoman käytöksen ajankohta ja kuulemis-pöytäkirjassa vankia on myös kuultu ainoastaan sopimattomasta käytöksestä. Luvattomalla alueella liikkumisesta mainitaan ainoastaan edellä mainitussa ilmoituksessa.

Vankeuslain 15 luvun 5 §:n (ja TVL 10:5) mukaan vangille, joka on syylistynyt kahteen tai useampaan rikkomukseen, määrätään niistä yhteinen kurinpitorangaistus. Edellä mainitussa ohjeessa todetaan, että yhteinen kurinpitorangaistus on perusteltua mitata vastaavalla tavalla kuin yhteinen sakko- ja vankeusrangaistus rikoslain 7 luvun 5 §:n mukaan. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että yhteistä vankeusrangaistusta mitattaessa lähtökohdaksi on otettava siitä rikkomuksesta tuomittava rangaistus, josta päätöksentekijän harkinnan mukaan olisi tu-

lossa ankarin rangaistus ja siihen lisätään 1/3 muista rikkomuksista tuomittavista rangaistuksista. Yhteistä kurinpitörangaistusta ei määrättäessä ei siten toimita siten, että laskettaisiin yhteen eri rikkomuksista määrättävät kurinpitörangaistukset. IPRA/Alken ja ilmeisesti myös vankilan tulkinta menettelytavasta yhteisen kurinpitörangaistusta määrättäessä on virheellinen.

Toisessa tapauksessa vangille oli määrätty sopimattomasta käytöksestä 2 vuorokautta yksinäisyyttä (14.7.2016, 62/2016/Miv), kun vanki oli ilmoituksen mukaan sanonut vartijalle ”etpä tietenkään vittu”, kun vartija ei ollut heti vastannut vangin kysymykseen voiko tämä pyytää sairaanhoitajaa tuomaan hänelle uuden kantositeen. IPRA/Alken vastineessa katsottiin, että koska vankia oli jo aikaisemmin puhuteltu vastaavasta käyttäytymisestä (4 päivää) aikaisemmin, vangin asiattoman käytöksen toistuvuus huomioiden seuraamus oli edellä mainitun ohjeen mukainen.

Vankeuslain 15 luvun 7 §:ssä (TVL 10:7) säädetään kurinpitörangaistuksen mittaamisesta ja sen mukaan kurinpitörangaistusta määrättäessä on otettava huomioon mm. vangin aikaisemmat järjestyksessä rikkomukset. Lain esitöiden (HE 263/2004) perusteella vaikuttaa siltä, että tällä tarkoitetaan vangille aikaisemmin määrättyjä kurinpitörangaistuksia. Asiassa on tulkinnanvaraista, voidaanko ja miten paljon edellä mainitulle puhuttelulle voidaan antaa merkitystä kurinpitörangaistusta mitattaessa ja määrättäessä.

Niskoittelun minimiseuraamus on ohjeen mukaan varoitus, keskimääräinen seuraamus on 1–2 vuorokautta yksinäisyyttä ja maksimiseuraamus 4 vuorokautta yksinäisyyttä.

Asiakirjoista ilmenee, että vangille on määrätty kurinpitöseuraamuksena niskoittelusta ja järjestyssäännön rikkomisesta 5 vuorokautta yksinäisyyttä (4.8.2016, 67/2016/Miv). Kurinpitöpäätöksestä ei ilmene mitään asiassa on mahdollisesti tarkoitettu järjestyssäännön rikkomisella. Ilmoituksen mukaan tapauksessa oli kyse siitä, että vanki kieltäytyi aamutoimien yhteydessä kehoituksista huolimatta tyhjentämään roska-astiaansa. Puhuteltaessa vanki käyttäytyi koko ajan ylimielisesti ja epäasiallisesti, mutta suostui kuitenkin vastentahtoisesti tyhjentämään roska-astian. Kun rikosseuraamusesimies kehotti vankia jatkossa käyttäytymään asiallisesti ja noudattamaan vartijoiden käskyä, vanki vastasi tähän ”älä unta näe”. Tämän jälkeen vanki talutettiin eristysselliin niskoittelun takia. Vangin kertoman mukaan sellin roskalaatikko oli vain puolillaan, joten sitä ei olisi vielä tarvinnut tyhjentää. Vangin mukaan epäasiallinen käytös häntä kohtaan oli suurin syy hänen omaan käyttäytymiseensä.

Vanki haki päätökseen oikaisua aluejohtajalta. Oikaisuvaatimuksessa todettiin, että vanki teki sen mitä käskettiin ja hän oli totellut täysin perusteetonta käskyä sekä kiistettiin hänen siten syyllistyneen mihinkään niskoitteluun tai järjestyssääntöjen rikkomiseen. Mitään sellaista järjestyssääntöä ei katsottu myöskään olevan, että vajaa roska-astia täytyy tyhjentää tai jos tästä syntyy vartijan kanssa eriävä näkemys, että se olisi sitten niskoittelua. Roskiksen tyhjentäminen ei ole vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä kehoitus tai käsky tässä tilanteessa, jossa tarkoituksena oli vain nöyryyttää vankia.

Aluejohtajan sijainen tekemässä päätöksessä vangin oikaisuvaatimus hylättiin (OV/201/2016). Päätöksessä katsottiin, että saadun selvityksen perusteella vanki on menettelyllään laiminlyönyt velvollisuutta noudattaa henkilökunnan antamia kehoituksia ja käskyjä käyttäytyen samalla epäasiallisesti. Päätöksen mukaan vankisellin roskakori voidaan joutua määräämään tyhjentäväksi vajaana esimerkiksi hajuhaittojen estämiseksi. Päätöksessä katsottiin, että 5 vuorokauden yksinäisyys ehdottomana on ollut kohtuullinen seuraamus niskoittelusta ja vankilan järjestyssäännön rikkomisesta.

Oikaisuvaatimusmenettelyn tarkoituksena on antaa vangille oikeussuojaa antamalla hänelle mahdollisuus saattaa vankilassa tehdyn päätöksen oikeellisuus aluejohtajan arvioitavaksi. Aluejohtaja voi samalla ohjata ja varmistaa sen, yksittäisen vankilan käytännöt eivät eroa alueen muiden vankiloiden käytännöistä ja että valtakunnallisestikin käytännöt pysyisivät yhdenmukaisina. Oikaisuvaatimusmenettelyssä on kyse hallintomenettelystä ja siinä voidaan yksinkertaisesti oikaista virheelliset ja kohtuuttomat päätökset. Edellä kerrottua niskoittelua koskevassa oikaisuvaatimusasiassa on mahdollista esittää erilaisia tulkintoja siitä, onko kyseessä ollut enää niskoittelua vai ei. AOA:n käsityksen mukaan on kuitenkin erittäin vaikeaa yhtyä päätöksessä todettuun siitä, että vangille määrätty kurinpitorangeistus olisi ollut kohtuullinen seuraamus kyseisestä käytöksestä.

Myös kaikissa muissa seitsemässä tapauksessa seuraamukseksi oli määrätty yksinäisyysrangaistuksia 2–7 vuorokauden välillä. Yhdessä tapauksessa yksinäisyys oli tosin määrätty ehdollisena, mutta siinäkin tapauksessa vanki oli ollut eristettynä ennen kurinpitokäsittelyä.

Kurinpitopäätöksen perustelemiselle ja kirjaamiselle asetetuista vaatimuksista säädetään hallintolaissa sekä vankeuslaissa ja -asetuksessa. Hallintolain 45 §:n mukaan perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun. Edellä mainitussa Rikosseuraamuslaitoksen ohjeessa on myös todettu, että päätösharkinnassa huomioitavat koventamis- ja lieventämisperusteet sekä muut rangaistuksen määräämiseen vaikuttaneet perusteet tulee ilmetä kurinpitopäätöksestä. Tämä on edellytys kurinpitokäytäntöjen asianmukaisuuden ja yhtenäisyyden seuraamiselle ja valvonnalle. Edellä mainituista kurinpitopäätöksestä ei kuitenkaan ilmene perusteita sille, miksi seuraamuksissa on päädytty maksimiseuraamuksiin. Kurinpitopäätöksissä on perusteluiden lisäksi puutteita myös rikkomuksen kirjaamista ja selvittämistä koskevissa asioissa.

Vankilan kurinpitokäytäntö on selvästi Rikosseuraamuslaitoksen ohjetta ankarampi ja varsin vähäisistä käytösrikkeistä annetaan erittäin kovia kurinpitorangeistuksia. Vaikuttaa siltä, että IPRA/Alkessa ja vankilassa on myös tulkittu virheellisesti kurinpitorangeistuksen mittaamista ja määräämistä koskevia säännöksiä. Kurinpitopäätösten perusteella vaikuttaa myös siltä, että vankilassa käytetään lähtökohtaisesti ohjeen mukaisia maksimirangaistuksia tai niitä ankarampia rangaistuksia. Tietojen mukaan Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen (ESRA) ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella (LSRA) vankilat toimivat ohjeen mukaisesti kurinpitoseuraamusta määrätessään ja näin ilmeisesti menetellään myös IPRA:n muissa vankiloissa Mikkelin vankilaa lukuun ottamatta. AOA pitää asiaa ongelmallisena vankien yhdenmukaisen kohtelun kannalta.

Mikkelin vankilassa yksinäisyysrangaistusta koventaa myös se, että ne on pantu täytäntöön erittäin karuissa olosuhteissa eristysosastolla, kuten ilmeni kohdasta 8.18.

Erillään pitäminen järjestysrikkomuksen selvittämisen aikana

Kurinpitoseuraamusten ankaruuden lisäksi huomiota kiinnittyi siihen, että kaikissa kymmenessä tapauksessa vangit oli heti tapahtumien jälkeen määrätty erillään pidettäväksi järjestysrikkomuksen selvittämisen ajaksi eristysseleihin. Yhtä tapausta lukuun ottamatta kaikki vangit olivat sijoitettuna eristysseleihin kurinpitokäsittelyyn saakka. Seitsemässä tapauksessa yksinäisyysrangaistuksen pituus oli täsmälleen sama, kuin oli aika erilleen sijoittamisen alkamisesta kurinpitokäsittelyyn ja kahdessa tapauksessa sitä pidempi.

Vangin erillään pitämisestä järjestyksessä olevien rikkomusten selvittämisen aikana säädetään vankeuslain 15 luvun 14 §:ssä (ja TVL 10:14). Sen mukaan

Vangin järjestyksessä olevasta rikkomuksesta selvitettyä ja päätöstä kurinpitotapausten määräämisestä odotettaessa vanki voidaan pitää erillään muista vangeista, jos se on tarpeen järjestyksen säilymiseksi tai muusta erityisestä syystä. Erillään pitäminen ei saa kestää kauempaa kuin on välttämätöntä eikä yli seitsemää vuorokautta. Erillään pitämisestä tulee mahdollisimman pian ilmoittaa terveydenhuollon ammattihenkilölle.

Aika, jonka vanki on ollut erillään muista vangeista, on otettava huomioon vähennyksenä kurinpitotapausten määrättäessä.

Säännöksen perusteella vankeja ei siten voida automaattisesti pitää erillään muista vangeista kurinpitokäsittelyyn saakka, vaan sen on ensiksikin oltava tarpeen järjestyksen säilymiseksi tai muusta syystä ja erillään pitäminen ei saa myöskään kestää kauempaa kuin se on välttämätöntä.

Edellä mainituissa kaikissa kolmessa tapauksessa tapahtumat olivat selvät, eikä niissä ollut mitään selvitetävää järjestyksessä olevien rikkomusten osalta tai lisäselvittämisen tarve oli erittäin vähäistä. Toiseksi tapauksissa on vaikea nähdä sellaisia syitä, joiden perusteella vankilan järjestyksen säilyminen tai joku muu syy olisi edellyttänyt heidän erillään pitämistään tai että heidän erillään pitäminen olisi voinut olla välttämätöntä näin pitkiksi ajoiksi. Todettakoon vielä, että ainakin niskoittelusta kurinpitotapausten saanut vanki oli jo tapahtumahetkellä sijoitettuna matkaselelliin erilleen muista vangeista pakkokeinoina yhteydenpitojärjestelmän perusteella ja oli ollut siellä erillään pidettävänä jo 2 ½ kuukautta, joten hänen siirtämiselleen eristysosastolle ei ole voinut tämän johdosta olla edes laillista perustetta.

Vanki sijoittamiseen eristysselelliin järjestyksessä olevien rikkomusten selvittämisen johdosta on otettu kantaa myös kohdassa 8.18. AOA ei pidä asianmukaisena sitä, että vankeja asutettaisiin eristysselellissä pelkästään edellä mainittujen käytösrikkomusten johdosta ilman, että vanki aiheuttaa konkreettista uhkaa vankilan järjestykselle.

Oikaisuvaatimusten käsittely vankitietojärjestelmässä

Oikaisuvaatimusten käsittelyä varten on rakennettu toiminto vankitietojärjestelmään. Tarkastuksella on ilmennyt, että IPRA:lla oikaisuvaatimuksia ei kuitenkaan tehdä ja käsitellä vankitietojärjestelmässä, kuten tehdään ESRA:lla ja LSRA:lla. Tämä tarkoittaa sitä, että vankitietojärjestelmästä ei voida katsoa, miksi IPRA:ssa on päädytty oikaisuvaatimusasiassa tiettyyn päätökseen, vaan tämän selvittämiseksi asiakirjat on erikseen pyydettävä sieltä. Tuntuisi perustellulta, että kaikilla rikosseuraamusalueilla meneteltäisiin asiassa samalla tavalla.

IPRA/Alken vastineen mukaan se siirtyy käyttämään vankitietojärjestelmää oikaisuvaatimusten käsittelyssä. Mikkelin vankilan vastineen mukaan eristysselellejä tullaan käyttämään vain todellisiin eristämistarpeisiin.

8.23

Vankien kohtelu sekä vankien ja henkilökunnan välinen suhde

Vankien kohtelusta säädetään vankeuslain 1 luvun 5 §:ssä (ja TVL 1:5). Sen mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Toimivaltuuksien käytön yleisistä periaatteista säädetään vankeuslain 1 luvun 6 §:ssä (ja TVL 16:1.1). Sen mukaan

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti ja sovinnollisuutta edistäen.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää vankilan järjestystä ja turvallisuutta.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

Tarkastuksella tehtyjen ja myös muiden havaintojen perusteella vaikuttaa siltä, että henkilökunnan ja vankien väliset suhteet ovat huonot ja jännitteiset. Vangit arvostelivat kovin sanoin vankilan ja sen henkilökunnan toimintaa eri asioissa. Vangit kuvasivat tarkastuksella henkilökunnan käytöstä mm. käskeväksi, halveksivaksi, mielivaltaiseksi ja nöyryyttäväksi. Vankien ja henkilökunnan välisten suhteiden huonouteen on ilmeisesti monia syitä.

Vangin on käyttäydyttävä asiallisesti ja hänen on noudatettava henkilökunnan toimivaltansa rajoissa antamia kehotuksia ja käskyjä. Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet lähtevät kuitenkin siitä, että vankia tulee lähtökohtaisesti ensin neuvoa oikeasta toimintatavasta ennen kehotuksiin ja käskyihin turvautumista. Virkamiehen tulee toiminnassaan toimia asiallisesti ja sovinnollisuutta edistäen eikä hän saa siten omalla toiminnallaan kärjistää tilannetta. Voimakeinoja saa myös käyttää ainoastaan silloin, kuin ne ovat tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia.

Tarkastuksella tehtyjen havaintojen mukaan vankilassa suhtautumistapa vankeja kohtaan on erittäin tiukka ja kuri on ankara. Kuten edellä kohdasta 8.22 ilmenee, vangeilla annetaan vähäisistäkin käytösrikkomuksista tai niskoitteluista ankaria seuraamuksia. Vangit viedään pääsääntöisesti tällöin myös suoraan eristysosastolle karuihin olosuhteisiin ilman arviointia menettelyn tarpeellisuudesta. Vaikuttaisi myös siltä, että vangit vietäisiin usein eristysosastolle voimakeinoja käyttäen ilman, että vangit olisivat antaneet vastustelemalla tai muulla tavoin aiheutta niiden käyttöön. Tietyissä tilanteissa vaikuttaa myös siltä, että henkilökunta on omalla toiminnallaan tarpeettomasti aiheuttanut tilanteen kärjistymisen.

Vankilassa on paljon omia muista vankiloista eroavia käytäntöjä, jotka eivät perustu lakiin ja ovat osittain säännösten vastaisia. Vangit ovat hyvinkin tietoisia siitä, miten muissa vankiloissa toimitaan ja menetellään ja mitä säännökset edellyttävät. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että vangit pitävät vankilan toimintaa mielivaltaisena.

Vankilan jännitteiseen ilmapiiriin vaikuttaa epäilemättä laitoksen erittäin suljettu luonne. Vankien pääsy poistumisluvulle on vaikeaa ja valvomattomia tapaamisiakin myönnetään vähän ja niiden saaminen on ilmeisesti vaikeampaa kuin muissa vankiloissa. Vankilasta ei myöskään ole vapauduttu valvotun koevapauden kautta.

Vankilan ilmapiiriin vaikuttaa varmasti merkittävästi heikentävästi myös se, että vankilassa ei ole kuntosalia. Vangeilla ei ole on mahdollisuuksia fyysisellä harjoittelulla ”purkaa paineita”. Vankien kanssa käydyissä keskusteluissa em. puutteet tuotiin laajasti esille muun muassa kommentteissa, joiden mukaan vankilassa vangeilla on aivan liikaa toimetonta aikaa ja että vangit olisivat huomattavasti rauhallisempi päästessään harrastamaan liikuntaa useammin.

Vankien kannalta on myös merkityksellinen asia, miten vastaanotto toimii, saako vanki haltuunsa omia tavaroitaan ja miten joutuisasti. Tarkastuksella tehtyjen havaintojen perusteella vaikuttaa siltä, että vastaanoton toiminta myös tarpeettomasti kiristää henkilökunnan ja vankien välistä suhdetta.

Todettakoon, että Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksen mukaan vankivastaanotolla vangit olivat arvostelleet vankilan toimintaa samoista asioista kuin AOA:n tekemällä tarkastuksella arvostelivat.

Vangit kertoivat tarkastuksen aikana, että vartijat antavat aika ajoin ruoan sellin ovesa olevasta luukusta. Näin menetellään säännönmukaisesti ainakin vanhan puolen maakerrassa ja matkaselliosastolla. Vangit pitivät noudatettua menettelyä vankeja halventavana. AOA ei pitänyt ruoan antamista luukun kautta asianmukaisena. Hän totesi näkemyksensä, että vankeuslain 16 luvun 1 §:n mukaisesti vartijoiden tulee valvoa vankeja ja vankien käytössä olevia tiloja. Luontevasti tämä tapahtuu ruoan jaon yhteydessä, jolloin myös esimerkiksi vankia puhuttamalla voidaan todeta hänen kuntonsa.

Vankilassa tuntuu olevan vallalla tavallista voimakkaampi vastakkainasettelun ja tietynlainen pelon ilmapiiri vankien ja henkilökunnan välillä. Apulaisjohtaja perusteli erään kantelun yhteydessä (dnro 5540/4/15) vankilan toimintaa viedä niskuroiva vanki eristysseleihin, että ”ko. käyttäytyminen on omiaan aiheuttamaan muissakin vangeissa kapinamielialaa”. Vankivastaanotolla vangit vaikuttivat miettivän tavallista enemmän, kun heiltä kysyttiin, että haluavatko, että asiat otetaan esille vankilan johdon kanssa. Kaikki eivät siihen suostuneetkaan. Vangit tuntuivat pelkäävän tavanomaista enemmän, että asian esille ottamisesta aiheutuisi heille erilaisia vaikeuksia.

Tarkastuksella on tullut sellainen kuva, että suhtautuminen vankeihin liittyy vankilan asemoitumiseen korkean turvallisuustason vankilaksi, eräänlaiseksi IPRA:n Riihimäen vankilaksi tai Turun vankilaksi. Toisaalta tällöin asiassa aiheuttaa ihmetystä se, miksi vankilassa sitten toimitaan kyseisellä tavalla, vastoin Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksia ja päinvastoin heikennetään vankilaturvallisuutta. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksissa (2015) on todettu mm. seuraavaa:

Henkilöstöltä edellytetään sellaisia tietoja, taitoja ja valmiuksia, jotka mahdollistavat motivoivan työtteen ja vuorovaikutuksen asiakkaiden ja vankien kanssa. Turvallisuutta luodaan ensisijaisesti positiivisin keinoin, joista keskeinen on henkilökunnan ja rikosseuraamusasiakkaan välinen vuorovaikutus. Vuorovaikutuksessa toteutetaan Rikosseuraamuslaitoksen arvojen mukaista ihmisarvoa kunnioittavaa ja oikeudenmukaista kohtelua. Rikosseuraamusasiakasta motivoidaan ja tuetaan rikollisuudesta irtautumiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Turvallisuutta luodaan myös asianmukaisilla fyysisillä olosuhteilla ja täytäntöönpanon tavoitteita tukevilla toiminnoilla sekä päiväjärjestyksellä. Vuorovaikutuksellinen, inhimillinen ja oikeudenmukainen kohtelu sekä rikosseuraamusasiakkaan osallistuminen toimintoihin tukevat niin ikään rikoksenteon estämisen tavoitetta. Päivittäisellä tarkastustoiminnalla ja muilla valvontatoimenpiteillä edistetään turvallisuutta. Tällä toiminnalla ja vankituntemuksella sekä vuorovaikutuksella luodaan pohja päivittäiselle laitosturvallisuudelle. Lainsäädännön mahdollistamia erityisiä keinoja turvallisuuden ylläpitämiseksi, laitosturvallisuuden varmistamiseksi sekä järjestysrikkomusten ja rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi ja selvittämiseksi käytetään tilanteissa, joissa lainsäädännössä niiden käytölle on edellytykset. Hyvän ja korrektein kohtelun vaatimus korostuu tehtäessä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvia toimia. Ne tehdään ammattimaisesti ja mahdollisimman hienotunteisesti. Dynaamisessa turvallisuuskäsityksessä turvallisuus nähdään kaikkia koskevana ja kaikkeen liittyvänä ajattelutapana. Siinä korostuu vuorovaikutuksen, läsnäolon ja havainnoinnin merkitys. Vankilassa dynaaminen turvallisuus tarkoittaa työskentelymenetelmää, jonka avulla henkilökunta asettaa etusijalle vankien kanssa tapahtuvan päivittäisen kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen aloittamisen ja ylläpitämisen. Dynaaminen turvallisuus perustuu korkeaan ammattitietikkaan ja sillä pyritään takaamaan hyvä järjestys, kuntoutuminen ja vapautteen valmistautuminen.

 Vuorovaikutustaitojen näkeminen osana ammatillisuutta on tärkeä asia luottamuksellisen asiakkuussuhteen syntyemisessä. Ammatillisessa vuorovaikutuksessa omia tunteita osataan säädellä ja näin kyettään vuorovaikutustilanteessa hallitsemaan omaa käyttäytymistä tunnetilasta huolimatta. Rikosseuraamusasiakkaiden yhteiskuntaan integroitumista tuetaan mm. lisäämällä kuntouttavaa ja arjen selviytymistä painottavaa yksilökohtaista lähityötä. Lähityö on tavoitteellista vuorovaikutusta, jonka pyrkimyksenä on vahvistaa rikosseuraamusasiakkaan muutosmotivaatiota ja arkielämän taitoja sekä tukea päihitteettömyyttä ohjauksen, neuvonnan ja toiminnallisten aktiviteettien sekä verkostoyhteistyön kautta. Tämä tarkoittaa asiallista asennoitumista rikosseuraamusasiakkaaseen, aktiivista kiinnostusta hänen tilanteeseensa sekä palveluohjausta, jonka avulla edistetään rikosseuraamusasiakkaan pääsyä muun muassa rangaistusajan suunnitelman mukaiseen tavoitteeseen.

AOA katsoo, että vankilan toimintakulttuurin ja asenneilmapiirin muuttaminen vankeja kohtaan Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjausten mukaiseksi on erittäin tärkeää. Vankilan luopuminen sen omista, muista vankiloista selvästi eroavista perusteettomista ja lainvastaisista toimintatavoista todennäköisesti parantaisi myös vankilan ilmapiiriä.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan jatkossa ruokaa ei anneta sellin ovessa olevan luukun kautta. Vankilassa aloitetaan vuoden 2017 toiminta- ja kehittämissuunnitelman mukaan erilaisia vankien kohteluun sekä vankien ja henkilökunnan välisiin suhteisiin vaikuttavia hankkeita. Vankilassa otetaan käyttöön vankipalautejärjestelmä. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksia toimeenpano on ollut toimintasuunnitelmassa vuodesta 2016 alkaen ja niiden toteuttaminen jatkuu edelleen.

8.24

Ulkomaalaisvankien kohtelu

Tarkastuksella haastateltiin tulkkauksen välityksellä neljää ulkomaalaista vankia, joista kaksi oli vankeusvankeja ja kaksi tutkintavankeja. Vangit puhuivat arabiaa, sorania ja venäjää.

Haastatelluista vangeista osa kertoi vartijoiden olevan asiallisia suhtautumisessaan vankeihin. Yksikään tarkastajien kuulemista vangeista ei ollut saanut vankilaan saapuessaan perehdytystä vankilan säännöistä, omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai vankilan toiminnoista. Vangeista jokainen nosti kommunikaatio-ongelmat esille. Vankilassa ei ole käytetty tulkkeja. Kahta vangeista oli kehoitettu opettelemaan suomen kieltä, mikäli haluavat keskustella henkilökunnan kanssa. Yksi vangeista kertoi, ettei henkilökunta ottanut häntä todesta, kun hän vähäisiksi arvioimillaan englannin kielen taidoillaan oli yrittänyt hoitaa asioitaan henkilökunnan kanssa. Yksi tutkintavanki oli pyytänyt tulkkauksia noin kuukauden ajan asioidensa selvittämiseen. Pyyntöön ei kuitenkaan oltu vastattu tai se oli evätty.

Molemmat tutkintavangit kertoivat, etteivät he olleet onnistuneet soittamaan omaisilleen kertoakseen, että he ovat vangittuina ja vankilassa Suomessa. Tutkintavangeista molemmat kertoivat, että heillä ei ole rahaa.

Kaikki ulkomaalaiset vangit olivat käyneet ulkoilemassa. Yksi vangeista ilmoitti, ettei hän enää käy ulkoilemassa, koska hänellä ei ollut sopivia kenkiä (sellissä vain sandaalit) ja pihalla on kylmä. Vangin suostumuksella asia saatettiin vankilan johtajan tietoon.

Kolme vangeista tiesi tai oli käynyt kirjastossa. Arabian tai soranin kielisille siellä ei ollut luetta-
 vaa. Yksi vangeista ei tiennyt siitä, että vankilassa oli kirjasto. Yksi vangeista puhui tavaroista, joita hänellä oli mukaan tullessaan ja joiden saamisessa vastaanotosta hänellä oli ongelmia. Vangin suostumuksella asia saatettiin vankilan johtajan tietoon.

Molempien vankeusvankien oleskelulupaprosessit olivat heille itselleen epäselviä ja tarve oikeudelliselle neuvonnalle/informaatiolle on suuri. Toinen heistä kysyi asiasta ja totesi, ettei halua palata kotimaahansa. Hänellä ei ollut tietoa siitä, mitä vapautumisen jälkeen tapahtuu. Onko edessä mahdollinen säilöönotto, käännytys tai karkotus kotimaahan ja mikä heidän prosessinsa tilanne on.

Vangeista jokainen oli käynyt lääkärissä ja lääkärissä oli ollut joko tulkkaus tai omankielinen lääkäri. Yksi vangeista oli pyytänyt aikaa lääkärille. Hänelle toimitetussa vastauksessa luki suomeksi, että hänelle oli varattu aika sairaanhoitajalle, eikä vanki ollut ymmärtänyt vastausta.

8.25

Lisärakennuksen ja vanhan puolen perusparannushankkeen suunnittelu ja toteutus

Tarkastuksen aikana vankilan johdon taholta kerrottiin Mikkelin vankilaa kaavailtavan yhdeksi valtakunnalliseksi laitokseksi, johon tullaan siirtämään vaikeasti sijoitettavia ja pitkäaikaisvankkeja. Tarkastuksella ei käyty yksityiskohtaisempaa keskustelua siitä missä, millä tasolla ja missä aikataulussa ko. suunnitelmia on tehty. Tarkastuksella tehtyjen havaintojen perusteella AOA arvioi, että vankila ei ole toimintatiloiltaan (mukaan lukien ulkoilualueet), toimintatarjonnaltaan ja uuden puolen sellien/osastojen varustuksen ja rakenteiden osalta sopiva pitkäaikaisten korkeaa turvallisuustasoa vaativien vankien sijoitusvankilaksi.

Uusia vankiloita rakennetaan ja vanhoja peruskorjataan harvoin, joten niiden yhteydessä tehtävät virheet ovat erittäin pitkäaikaisia ja vaikeasti korjattavia. Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksessa todetaan, että Mikkelin vankilan lisärakennus- ja perusparannushankkeessa projekti ei ole ollut hyvin rakennuttajan hallinnassa, mutta että Rikosseuraamuslaitoksen oma toiminta rakennushankkeessa ei ollut myöskään moitteetonta. Käyttäjien kommentteja ja muutosesityksiä tehtiin ohi Rikosseuraamuslaitoksessa määritellyn käyttäjäorganisaation (vankilan johtaja ja IPRA/Alken kiinteistöpäällikkö).

Tarkastuksen aikana ilmeni, että vankilasta puuttui tiloja toiminnoille, joita vankilassa pitäisi olla ja joiden puuttuminen vaikuttaa heikentävästi vankien olosuhteisiin. Vankilassa ei ole asianmukaisia omia tiloja vankien kuntosalille, uskonnonharjoitukseen ja valvotulle lapsen tapaamiselle. Kirjaston tilat ovat erittäin huonot ja valvomattoman tapaamisen tilat ovat myös keskimääräistä huonommat sekä tilan pienuuden, että sen kalustuksen osalta. Erillään ulkoilutettavien ulkoilutila oli täysin vankilasuunnitteluohjeiden vastainen ja muutkaan ulkoilutilat eivät olleet suunnitteluohjeiden mukaisia. Uuden puolen ulkoilutiloihin oli myös suora näkymä vieraisesta asuintalosta, eikä asiaan siten ilmeisesti ole kiinnitetty huomiota lisärakennusta suunniteltaessa. Asiamiehen tapaamistilaan on asennettu kameravalvonta ja asuinselleistä puuttuvat yö/lukuvalot. Toisaalta hankesuunnitelmassa ei ollut ilmeisesti erikseen mainittu monitoimitilaa, jollainen vankilaan on kuitenkin rakennettu ja joka on ilmeisen vähäisellä käytöllä.

AOA pyytää selvitystä siitä, miksi edellä mainittuja asioita ei ole huomioitu hanketta suunniteltaessa ja toteutettaessa.

8.26

Yhteenveto tarkastuksen havainnoista

Perustuslain 2 §:n mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Perustuslain 7 §:n mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Tämä tarkoittaa sitä, että vankien perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset eivät siten ole toteutettavissa lakia alemman asteisin säännöksin taikka laitosturvaan vedoten. Vankeuslaissa onkin tarkasti säännelty vankien oikeudet ja velvollisuudet.

Vankeuslain 1 luvun 3 §:n mukaan vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin ja olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Säännös sisältää niin sanotun laitosturvan kiellon, jossa rajoitukset perustuvat laitosturvallisuuden tai laitoksessa pitämisen varmuuteen ilman nimenomaista lain säännöstä.

Kuten edellä olevasta ilmenee, vankilassa toimitaan lainsäädännön vastaisesti monissa asioissa. Vankilassa on käytössä omia toimintatapoja ja sääntöjä, jotka eivät perustu lakiin ja jotka eroavat myös muissa vankiloissa noudatetuista käytännöistä. Vankilassa on ollut pitkään käytössä vailla oikeusvaikutuksia olevia vahvistamattomia järjestyssääntöjä, joiden määräyksillä vankeihin on kohdistettu perusteettomia rajoituksia ja jotka ovat mahdollisesti johtaneet myös kurinpidollisiin seuraamuksiin.

Vangeille ei ole annettu asianmukaisia mahdollisuuksia oikeudenkäyntiin valmistautumiseen ja heidän asianajosalaisuutta on loukattu. Tämä on erityisen huolestuttavaa ottaen huomioon, että vankila toimii suurena tutkintavankilana.

Monissa vankeja koskevissa asioissa ei tehdä asianmukaisia hallintopäätöksiä eikä niihin anneta muutoksenhakuohjausta. Vankilan toiminnalla estetään käytännössä myös vangin mahdollisuus muutoksenhakuun sellaisista päätöksistä, joista hänellä on muutoksenhakuoikeus. Muutoksenhakuoikeuden käyttäminen on ensisijainen oikeusturvakeino sellaisista päätöksistä, joista voidaan hakea muutosta. Vankilan toimilla estetään siten vangeilta tämä perustuslain 21 §:n mukainen mahdollisuus oikeusturvan saamiseen. AOA:n tehtävänä on sen varmistaminen, että vangeilla on käytettävissä heille laissa turvatut oikeussuojakeinot.

Vankilan poistumislupakäytäntö eroaa merkittävästi muiden vankiloiden käytännöstä ja poistumislupien saaminen on erittäin vaikeaa. Vankilan kurinpitokäytäntö eroaa myös merkittävästi muiden vankiloiden käytännöstä ja vangeille määrätään erittäin ankaria rangaistuksia vähäisistäkin niskuroinneista ja huonosta käytöksestä. Vanki viedään tällöin myös välittömästi eristys-selliin arvioimatta toimenpiteen tarpeellisuutta. Eristyssellin olosuhteet ovat lisäksi erittäin karut kyseisiin toimenpiteisiin.

Vankilassa omaksuttu suhtautumistapa ja asenne vankeja kohtaan vaikuttaa erittäin tiukalta. Vankilassa tuntuu olevan tavallista voimakkaampi vastakkainasettelu ja jännittyneisyys vankien ja henkilökunnan välillä. Tilannetta huonontaa se, että vankilan toiminta on monissa asioissa mielivaltaista ja perustelematonta.

Vaikka vankilan tilat ovat uudet, on niissä yllättäviä puutteita. Rakennushankkeissa ei ole huomioitu vankeuslaissa asetettuja vaatimuksia siitä, millaisia tiloja vankilassa tulee olla ja millaisia niiden pitää olla. Myös vankilan tilojen puutteellisuus vaikuttaa monilla tavoin heikentävästi vankilan toimintaan.

Vankilan toiminnassa tärkeimpänä asiana ei näytä olevan lainsäädännön noudattaminen. Vaikuttaa siltä, ettei asioista päätettäessä ole selvitetty vankeus- ja tutkintavankeuslain ja muiden säännösten sisältöä ja mahdollistaisivatko ne yleensä kyseisten kaltaisten päätösten tekemisen. Vankilan toiminnalleen ja päätöksilleen esittämät perustelut ovat usein sellaisia, että niille ei säännösten mukaan voida antaa merkitystä asiassa.

Kuten edellä on todettu, tarkastuksella on tullut sellainen käsitys, että vankila toimintatapa liittyisi jollain tavoin sen asemoitumiseen korkean turvallisuustason vankilaksi. Tarkastuksella on kuitenkin jäänyt avoimeksi miksi se vaikuttaa vankilan käytäntöihin ja toimintoihin siten kuin se vaikuttaa. AOA pitääkin vankilan toimintatapaa enemmänkin vankilaturvallisuutta vaarantavana kuin sitä lisäävänä.

IPRA:n työjärjestyksen mukaan vankilan tehtävänä on vastata rangaistusten täytäntöönpanon lain- ja tarkoituksenmukaisuudesta. Vankilan tehtävänä on lisäksi vastata vankien lainmukaisesta kohtelusta. AOA katsoo, ettei vankilassa tällä hetkellä toimita kyseisellä tavalla, eikä se suoriudu tehtävästään vastata toimintansa lainmukaisuudesta.

IPRA:n työjärjestyksen mukaan aluekeskuksen tehtävänä on ohjata yksiköiden toimintaa ja varmistaa laillisuus, tarkoituksenmukaisuus ja yhdenmukaisuus lainsäädännön toteuttamisessa sekä tuomittujen että tutkintavankien kohtelussa. Aluekeskuksen tehtävänä on siten ensisijaisesti valvoa sitä, että Mikkelin vankilassa toimitaan säännösten mukaisesti ja puuttua sen toimintaa, mikäli näin ei menetellä. AOA pitää tarpeellisena, että myös IPRA/Alken toiminta Mikkelin vankilan toiminnan lainmukaisuuden valvonnassa selvitetään. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä pyydetään toimittamaan asiasta selvitys, jossa käydään läpi mm. aluekeskuksen vankilaa koskeviin kanteluihin annettujen vastauksien ja oikaisuvaatimuksiin annettujen päätösten asianmukaisuus.

Kahden päivän tarkastuksella ei ole pystytty tarkastamaan kuin osa vankilan toiminnasta. Tämänhetkisten havaintojen perusteella ei ole syytä epäillä, etteikö laajemmalla tarkastelulla vankilan toiminnasta löytyisi enemmänkin huomautettavaa.

AOA pitää Mikkelin vankilan tilannetta erittäin vakavana ja monilta osin kestäättömänä. AOA pitää välttämättömänä, että Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö ryhtyvät viivytyksettä tarvittaviin toimiin, jotta Mikkelin vankilan toiminta ja vankien kohtelu saadaan lainmukaiseksi ja yhdenmukaiseksi muiden vankiloiden kanssa.

Myönteisenä seikkana on huomioitava kuitenkin se, että saatujen vastineiden perusteella vaikuttaa siltä, että Mikkelin vankilassa ja IPRA/Alkessa on ryhdytty toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi ja että tietyiltä osin tilanne on ilmeisesti jo korjaantunut tai on korjaantumassa.

9

Toimenpiteet

Apulaisoikeusasiamies saattaa Mikkelin vankilan, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon edellä mainitut tarkastushavainnot ja pyytää ilmoittamaan **1.5.2017 mennessä** mihin toimenpiteisiin seuraavat havainnot ovat antaneet aiheita:

- kohdassa 8.1 todettu tutkintavankien sijoittamisesta erilleen vankeusvangeista. Mikkelin vankilaan pyydetään toimittamaan selvitys kaikista niistä tutkintavangeista, jotka ovat 1.4.2017 sijoitettuna samalle osastolle vankeusvankien kanssa, sijoittamisen peruste ja vangin asiasta esittämä pyyntö.
- kohdassa 8.2 todettu tutkintavangille annettavasta mahdollisuudesta valmistautua oikeudenkäyntiin ja asianajosalaisuuden turvaamisesta.

- kohdassa 8.3 todettu järjestyssäännöstä ja siinä säänneltävistä asioista, vahvistamattoman järjestyssäännön oikeusvaikutuksista ja uuden järjestyssäännön laatimisesta. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä pyydetään lisäksi selvittämään, onko vangeille määrätty kurinpitovankila- ja vankilajärjestyssäännön rikkomisen perusteella.
- kohdissa 8.3 ja 8.11 todettu tulo-oppaan tiedoista olevista virheistä. Mikkelin vankilaa pyydetään toimittamaan päivitetty tulo-opas.
- kohdissa 8.4, 8.5 ja 8.11 todettu vankilan työjärjestyksessä olevista puutteista. Mikkelin vankilaa pyydetään toimittamaan päivitetty työjärjestys.
- kohdissa 8.4, 8.5 ja 8.6 todettu omaisuuden ja omien vaatteiden hallussapidon epäämistä koskevien päätösten ja muita kohdissa mainittujen päätösten tekemisestä sekä muutoksenhaun ohjeistuksen antamisesta. Mikkelin vankilaa pyydetään toimittamaan selvitys omaisuuden ja omien vaatteiden epäämistä koskevista päätöksistä ajalta 1.1.- 31.3.2017. IPRA/Alkea pyydetään lisäksi ottamaan erityisesti kantaa kaikkien pelikonsoleiden haltuun antamisen epäämiseen.
- kohdissa 8.5 ja 8.10 todettu omien vaatteiden käytön kieltämisestä työtoiminnassa, vankilan ulkopuolisilla käynneillä ja valvomattomissa tapaamisissa.
- kohdassa 8.7 todettu vankeja koskevien säännösten saatavuudesta ja kääntämisestä vierailuille kielille, vankilan asioista tiedottamisesta sinne tullessa sekä ajantasaisista tiedoista vankilan toimintaa valvovista viranomaisista. Mikkelin vankilaa pyydetään toimittamaan vierailuille kielille käännettyjä järjestyssäännöksiä ja tulo-oppaita.
- kohdassa 8.8 todettu rahojen ottamisesta vangilta vahingonkorvauksiin ilman hänen suostumustaan.
- kohdassa 8.9 todettu asiointilomakkeeseen vastaamisessa.
- kohdassa 8.10 todettu vastaanoton toiminnasta tavaroiden haltuun antamisessa.
- kohdassa 8.11 todettu valvomattoman tapaamisen myöntämisen edellytyksistä sekä lapsen tapaamisten määrästä ja ajankohdasta ja omasta tilasta lapsen tapaamisille. Mikkelin vankilaa pyydetään lisäksi toimittamaan selvitys valvomattomien tapaamisten ja lapsen tapaamisten tapaamisajankohtien määrän riittävydestä sekä tapaamisten epäämisen syistä ja perusteista ajalta 1.1.-31.3.2017.
- kohdassa 8.12 todettu asiamiehen tapaamistiloista ja niiden valvonnasta sekä valvonnasta ilmoittamisesta. IPRA/Alkelta pyydetään selvitystä asiamiehen tapaamistilojen valvonnasta rikosseuraamusalueen muissa vankiloissa.
- kohdassa 8.13 todettu vankien ulkoiluolosuhteista ja ulkoilutilojen käytöstä, erillään ulkoiluvien ulkoilutilan asianmukaisuudesta ja sadevaatteiden hankkimisesta. Mikkelin vankilaa pyydetään lisäksi selvittämään mahdollisuuksia laajentaa vanhan puolen ulkoilutilojen käyttöä ja niiden laajuutta.
- kohdassa 8.14 todettu vankien liikuntamahdollisuuksien vähäisyydestä ja niiden lisäämisestä sekä vankien kuntosalin puuttumisesta. Pyydetään toimittamaan hankesuunnitelman muuttamista koskevat asiakirjat, joissa on päätetty kuntosalin muuttamisesta opetuskeittiötilaksi.

- kohdassa 8.15 todettu kirjastosta, kirjastonpalveluiden järjestämisestä ja mahdollisuudesta lainata kirjoja kaukolainana.
- kohdassa 8.16 todettu uskonnonharjoitukseen soveltuvien tilojen puutteesta.
- kohdassa 8.18 todettu yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanosta ja vangin järjestysrikkomuksen selvittämisen aikaisesta sijoittamisesta eristyssellissä sekä eristyssellien siisteydestä. Mikkelin vankilalta pyydetään lisäksi selvitystä siitä, miten yksinäisyysrangaistus, vangin erillään pitämisen järjestysrikkomuksen selvittämisen aikana, tarkkailu ja eristämistarkkailu pannaan käytännössä täytäntöön eli vaatetus, haltuun annettava omaisuus, tapaamiset, soittaminen, valvonta, ulkoilut yms. Mikkelin vankilaa pyydetään selvitystä siitä, missä sellissä yksinäisyysrangaistukset on pantu täytäntöön ajalla 1.1.–31.3.2015.
- kohdassa 8.19 todettu sellikalustuksesta.
- kohdassa 8.20 todettu tietojen toimittamisesta vankilan toimenpiteistä Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksen suositusten johdosta.
- kohdassa 8.21 todettu poistumislupakäytännön merkittävästä eroavaisuudesta muihin vankiloihin ja vankien suunnitelmallisesta vapauttamisesta.
- kohdassa 8.22 todettu kurinpitokäytännön ankaruudesta verrattuna muihin vankiloihin ja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeeseen, menettelystä yhteistä kurinpitorangeaistusta määrätessä, kurinpitopäätösten perustelemisesta ja päätökseen kirjattavista asioista, vankilan toimintatavasta vankien erillään pitämisessä järjestysrikkomuksen selvittämisen perusteella sekä IPRA:n oikaisuvaatimusten käsittelystä vankitietojärjestelmässä. Mikkelin vankilalta pyydetään selvitystä vankien pitämisestä järjestysrikkomuksen selvittämisen perusteella eristyssellissä ajalla 1.1.–31.3.2017.
- kohdassa 8.23 todettu vankien kohtelusta ja vankien ja henkilökunnan välisestä suhteesta.
- kohdassa 8.24 todettu ulkomaalaisvankien kohtelusta.
- kohdassa 8.25 todettu syistä siihen, miksi tiloja suunniteltaessa/rakennettaessa/varustettaessa ei ole huomioitu kohdassa mainittujen asioita.
- kohdassa 8.26 todettu havainnoista ja vankilan tilanteen vakavuudesta. IPRA/Alkelta ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä pyydetään selvitystä siitä, mihin toimenpiteisiin asiassa on ryhdytty vankilan toiminnan saattamiseksi lainmukaiseksi ja yhdenmukaiseksi muiden vankiloiden kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä pyydetään lisäksi selvitys IPRA/Alken toiminnasta Mikkelin vankilan toiminnan lainmukaisuuden valvonnassa.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Matti Vartia
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri